

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Anglo-nizozemské války (1652 – 1654, 1664 – 1667) –
důsledek obchodního soupeření v 17. století**

Martina Veselá

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Anglo-nizozemské války (1652 – 1654, 1664 – 1667) –
důsledek obchodního soupeření v 17. století**

Martina Veselá

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Poděkování

Děkuji panu profesorovi Skřivanovi, za poskytnuté cenné rady.

Obsah

Obsah.....	1
1. Úvod.....	6
2. Anglo-nizozemské obchodní soupeření v 17. století.....	9
2. 1. Vývoj anglo-nizozemského obchodního a válečného loďstva.....	14
2. 2. Anglická občanská válka a revoluce 1642 – 1651.....	21
2. 3. Zákon o plavbě z roku 1651.....	27
3. První Anglo-nizozemská válka 1652 – 1654.....	29
3. 1. Bitva u Portlandu.....	30
3. 2. Poslední bitvy.....	34
3. 3. Westminsterský mír.....	37
4. Druhá anglo-nizozemská válka 1664 – 1667.....	39
4. 1. Bitva u Lowestoftu.....	41
4. 2. Čtyř denní bitva.....	43
4. 3. Bredský mír.....	45
5. Třetí anglo-nizozemská válka 1672 – 1674.....	46
6. Závěr.....	48
7. Bibliografie.....	50
8. Resumé.....	52

1. Úvod

Cílem mé práce je charakterizovat příčiny a důsledky prvních dvou anglo-nizozemských válek, které byly vyvrcholením dlouhodobé rivality mezi oběma státy, jak v obchodní, tak vojenské a především námořní sféře. Tato obchodní rivalita kulminovala dlouhodobými náboženskými konflikty, a také nestabilním vnitropolitickým prostředím Anglie, ve kterém tvořily nejdůležitější složku těchto problémů vztahy mezi panovníkem a parlamentem. Na mezinárodní scéně byla Anglie v postavení silné centrální mocnosti, která byla odjakživa známá svou snahou o nastolení a udržení rovnováhy sil v Evropě, o které však musela během 17. Století několikrát bojovat. Veškeré tyto problémy byly překážkami, které Anglii bránili v její cestě k postavení světové obchodní a námořní velmoci.

Ve své práci zkoumám právě výše zmíněné anglo-nizozemské soupeření, ve kterém poukážu na rozvoj námořnictva, jež bylo prostředkem rivality mezi Anglií a Nizozemskem, a jehož úloha se nejvíce projevila během anglo-nizozemských válek. Podle mého názoru je rivalita mezi státy nepodstatná, protože, každý stát byl výjimečný v jiné sféře, a nemohl by nikdy vynikat v obou sférách naráz. Rivalita mezi těmito dvěma státy je pro mě druhem určité arogance, kdy jeden stát má hodně, ale chce ještě víc, ačkoliv má vlastně tak moc, čeho by jiný stát třeba nikdy nemohl dosáhnout.

Pokusím se prokázat, že obchodní vztahy období mezi léty 1640 – 1652, které byly ve znamení anglické občanské války a negativním zásahem do záležitostí týkajících se mezinárodní politiky, protože byl vydán zákon o plavbě, který byl jedním z faktorů vedoucím k rozpoutání první anglo-nizozemské války. Po tomto období došlo k restauraci a obnovení monarchie v Anglii. Klíčové problémy, kterými vyvrcholila první anglo – nizozemská válka, však nebyly vyřešeny a muselo dojít ke druhé válce. Tato válka představovala značnou zátěž pro státní pokladny obou zemí, a tak musela být ukončena. Od druhé poloviny 70. Let se pak objevují nové problémy, týkající se rozložení rovnováhy sil v Evropě, a tyto problémy jsou řešeny třetí anglo-nizozemskou válkou, resp. nizozemsko-francouzskou válkou.

Pro svoji práci jsem použila jako primární zdroje především články od Jacka Levyho *The Rise and Decline of the Anglo-Dutch Rivalry, 1609 -1689*, který

v širokém spektru zkoumá charakter a důsledky anglo-nizozemského obchodního soupeření, dále velmi podrobný článek týkající se vývoje anglo-nizozemského loďstva od Violet Barbour *Dutch and English Merchant Shipping in the Seventeenth Century*, který se zabývá vývojem loďstva od počátku 17. století do počátku anglo-nizozemských válek. Velmi přínosná je také monografie od autorů Martina Kováře a Stanislava Tumis *Zrození velmoci: Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové velmoci (1603 – 1746)*, která se zabývá hlavně vnitropolitickou situací v Anglii od nastolení Stuartovců až po povstání Jakobitů z roku 1746. Tato monografie mě velice zaujala, jelikož je psaná velmi čtivou formou a autoři zacházejí do detailů. Ve své práci charakterizují také anglickou občanskou, která byla jednou z příčin anglo-nizozemských válek a proto jsem čerpala z dalšího článku od Simona Groenvelda *The English Civil Wars as Cause of the First Anglo-Dutch War*, jež se tímto tématem zabývá. Pro výzkum charakteru, příčin a důsledků anglo-nizozemských válek jsem vycházela především monografií od Rodgera Hainswortha a Christine Churches *The Anglo-Dutch Naval Wars 1652 – 1674*, ve které jsou ve velmi rozsáhlé formě popsány jednotlivé bitvy anglo-nizozemských válek, jejich charakter a důsledky. Monografie obsahuje velké množství číselných údajů.

Práce je členěna na čtyři části, které jsem koncipovala od samotného počátku anglo-nizozemského soupeření první poloviny 17. století až po třetí anglo-nizozemskou válku v 70. letech. První část tedy zahrnuje samotný vývoj rivality mezi oběma zeměmi, která se týkala také vývoje loďstva a anglické občanské války, kde poukazují především na náboženský a politický aspekt této rivality a zákon o plavbě z roku 1651, který byl jednou z příčin první anglo-nizozemské války. Druhá část práce se týká první anglo-nizozemské války, jejích příčin a důsledků, přičemž jsem charakterizovala některé důležité bitvy této války. Třetí část práce znázorňuje charakter a důsledky druhé anglo-nizozemské války a v poslední čtvrté části práce poukazují na charakter třetí anglo-nizozemské války, ačkoliv se nejednalo přímo o válku mezi Anglií a Nizozemskem, ale do konfliktu se zapojuje také Francie v čele s ambiciózními záměry Ludvíka XIV.

První kapitola se zabývá problémem anglo-nizozemského soupeření v 17. století, kdy poukazují na některé důležité aspekty, které tuto rivalitu ovlivňovaly. Tato rivalita probíhala primárně v námořní a obchodní sféře. V této kapitole srovnávám, jak se vyvíjelo loďstvo v obou zemích napříč stoletím, ale také zkoumám náboženskou rivalitu, která vyvrcholila občanskou válkou a následně obchodní

rivalitu, která kulminovala vydáním protekcionistického zákona o plavbě a následně první anglo-nizozemskou válkou.

Druhá kapitola se týká první anglo-nizozemské války, která byla vyvrcholením dlouhodobých obchodních problémů a rivalit. První válka také poukazuje od jejího samotného počátku na vývoj vojenské moci Anglie, o kterou se ve velké míře zasloužil také Oliver Cromwell, který provedl potřebnou reorganizaci armády, bez které by Anglie nedokázala porazit tak silného protivníka, jakým Nizozemskou bezpochyby bylo. V této kapitole charakterizují některé zajímavé bitvy této války a okolnosti uzavření mírové smlouvy.

Třetí kapitola se věnuje charakteru a důsledkům druhé anglo-nizozemské války, která proběhla již za restaurace monarchie a tato důležitá změna ve vývoji britského ostrovního ho provázela i v této válce. Válka byla značně neoblíbená a byla obrovskou zátěží pro anglickou pokladnu, také díky sporům panovníka s parlamentem, které Anglii provázeli od již od dob občanské války. Tato válka bylo provázena některými nepříznivými okolnostmi, které pak následky války jen zhoršily a to především epidemie Velkého londýnského moru, která vypukla v Anglii v 60. letech.

Poslední kapitola zahrnuje období po druhé anglo-nizozemské válce a cestě ke třetí válce, která je spojena nejprve se samotnou anglo-nizozemskou válkou, poté anglickou spojeneckou smlouvou s Francií proti Nizozemí, následně spojením těchto dvou odvětvých v alianci proti nové hrozbě, Francii, která bránila v nastolení rovnováhy sil v Evropě a ohrožovala jak anglické, tak nizozemské obchodní zájmy, a kterou bylo nutno porazit jedině společnými silami.

2. Anglo-nizozemské obchodní soupeření v 17. století

Prakticky po celé 17. století probíhala anglo-nizozemská rivalita, která započala roku 1609, kdy byly ukončeny nizozemsko-španělské války z let 1555 – 1609, jež byly ukončeny dvanáctiletým příměřím mezi oběma státy. Tento konflikt trvající 80 let se týkal především ekonomické a náboženské otázky, v reakci na šíření kalvinismu a kromě toho nebyly Nizozemci spokojeni s vládou španělských Habsburků. Výsledkem tohoto konfliktu bylo, že Nizozemí získalo nezávislost a od 2. poloviny 17. století se pak staly Spojené nizozemské provincie ekonomicky nejvyspělejší zemí v Evropě. Rok 1609 byl poznamenán vzestupem nizozemské nadvlády v evropském obchodě. Po nizozemsko-španělské válce pak došlo k obrovskému ekonomickému rozvoji Nizozemí a po Vestfálském míru z roku 1648 také k rozvoji vědy, řemesel, průmyslu a umění, kdy nizozemský Amsterdam se stal významným obchodním a finančním centrem. Toto období je považováno za prvotní počátek obchodní rivality.¹

Hegemoniální postavení Nizozemska na poli evropského obchodu se týkalo především vzrůstu koloniálního soupeření v Jihovýchodní Asii a Africe, jelikož v letech 1602 a 1621 byly založeny Východoindická a Západoindická společnost, které měli významné obchodní državy v Indii, Asii, Africe i Americe, ze kterých se dováželo koření, dřevo, porcelán nebo látky, a také rybolovu. Kromě toho však Nizozemí získalo vedoucí roli v obchodování se sukrem. V 17. století se v Anglii nejvíce rozvinula manufakturní výroba, kdy Angličané opracovávali především vlnu, kterou dováželi ze Španělska a vyváželi ji dále do Nizozemí, kde se dále zpracovávala a vzniklo z ní sukno, které pak Nizozemci vyváželi do Evropy a zbytku světa. Angličané toto vnímali, jako určité ponížení, kdy byli přesvědčeni o tom, že Nizozemci doslova vysávají život z jejich ekonomiky. Takové chování Nizozemců je pouze druhem určitého psychologického nepřátelství, kdy Nizozemci jednají jako agresor, ve snaze vyprovokovat nepřátelský stát k nějaké akci.²

Porušení dvanáctiletého příměří v roce 1621, které vedlo k obnovení nizozemsko – španělské války, představovalo pro Anglii vzrůst hospodářské prosperity, protože Nizozemí bylo na základě španělského embarga na vývoz vlny do Nizozemí izolováno od iberského a středozemního obchodu, čehož mohli využít právě

¹ LEVY J. S., *The Rise and Decline of the Anglo-Dutch Rivalry, 1609 – 1689*. In: THOMPSON, W. R. (ed.), *Great Powers Rivalries*, Columbia, University of South Carolina Press, 1999, s. 176.

² Tamtéž, s. 174 -176.

Angličané. V roce 1635 pak mohl anglický král Karel I. oživit uplatnění nároku koruny na výhradní suverenitu britských moří. Angličané pak mohli ovládnout moře a zabavovat nizozemské lodě plavící se u anglických břehů, což bylo nepříjemným zásahem do jejich rybolovu, který se soustřeďoval převážně do britských moří.³ Od roku 1630 byli Španělé hlavním obchodním partnerem Anglie a ti jim byli tedy ochotni poskytnout, jak vojenskou, tak finanční podporu. Toto spojení se nelíbilo Nizozemcům, kteří měli za cíl zpřetrhat tyto vazby mezi Španělskem a Anglií, protože Anglie, která v 17. století dominovala svoji vojenskou a námořní převahou by mohla dopomoci Španělům, aby v bitvách proti Nizozemsku zvítězili, ačkoliv Španělé od 2. pol. 16. stol. vedli permanentní války s Nizozemím. Nizozemci pak iniciovali návrh, který předložili anglickému králi Karlovi, ve kterém si měl vzít mladý princ Vilém Oranžský jednu z dcer Karla I., Stuartovskou princeznu Marii, avšak Karel předpokládal, že svoji nejstarší dceru zachová, jako dědičku španělského trůnu. Nizozemcům navrhl, že by se jeho další dcera Alžběta mohla provdat za mladého prince. Nizozemci s tímto návrhem nesouhlasili, poněvadž předpokládali, že by princův sňatek s Marií mohl přerušit vazby mezi Anglií a Španělskem. Povstání v Katalánsku a Portugalsku, kterému Španělsko ve 30. letech čelilo, ho značně hospodářsky a finančně vyčerpávalo, přičemž by zase na oplátku nemohlo Španělsko poskytnout finanční podporu Anglii, a na základě toho byl Karel donucen s návrhem souhlasit a od Španělska se odpoutat. Nizozemcům tento diplomatický úspěch dal záruku, že nedojde k další spolupráci mezi oběma státy.⁴

Ve 40. letech 17. století došlo k zásadnímu obratu v anglo-nizozemské rivalitě, protože v Anglii vypukla občanská válka, která ji vnitropoliticky oslabovala a anglická hospodářská politika se dostala do krize. Toho mohli využít Nizozemci, kteří postupně získali dominantní roli v oblasti Středozemního moře a také v dalších oblastech se těšili z mimořádné hospodářské prosperity, zatímco anglický obchod upadal a přispěl ke krizi v letech 1649 – 1651.⁵ Vilémův sňatek se Stuartovskou princeznou byl aktivním prvkem zásahu do anglických vnitropolitických záležitostí, což představovalo výhodu pro Nizozemce, jelikož mohli do jisté míry ovlivňovat hospodářskou politiku anglického krále a uvést ji do určitých finančních rizik.⁶

³ Tamtéž, s. 177

⁴ GROENVELD, S., *The English Civil Wars as Cause of the First Anglo-Dutch Rivalry, 1640 – 1652*. In: *The Historical Journal*, 30, 3, 1987, s. 543.

⁵ LEVY, J. S., s. 177.

⁶ GROENVELD, s. 544.

Během občanské války pak došlo k maximálnímu propadu anglického obchodu ve prospěch Nizozemců, ale Anglie stále vynikala ve vojenské sféře, protože měla především pevnější a odolnější lodě, a to díky anglickému dubovému dřevu, ze kterého byly lodě stavěny.⁷ Zásadní problém však představovala organizace a vedení vojska v Anglii, protože až do 50. let nenašli schopného vůdce, který by ji dokázal pozvednout do takové míry, aby byla schopná boje ve velkých námořních, ale i pozemních bitvách. Toto dokázal až v 50. letech 17. století lord protektor Oliver Cromwell, o kterém se ve své práci ještě několikrát zmíním.⁸

V roce 1650 zemřel nizozemský místodržící a manžel Stuartovské princezny Marie, Vilém II. Oranžský a Angličané doufali, že tato událost vnese do anglo-nizozemské rivality nový rozměr. Chtěli vytvořit vzájemný pakt, aby odvrátili hrozbu hrozící restaurace Stuartovců. Tento pakt se však neshledal s ohlasem Nizozemců, kteří předpokládali, že navzdory anglické vojenské moci by mohli být v této alianci slabším spojencem. V reakci na tento návrh, Nizozemci požadovali výhodné obchodní smlouvy, protože si dobře uvědomovali svoji dominantní roli v obchodní sféře, s čímž zase na popud Nizozemska nesouhlasila Anglie, která v roce 1651 vydala zákon o plavbě, který měl do značné míry poškodit nizozemské obchodní zájmy.⁹ Vydání tohoto zákona bylo v Nizozemí vnímáno, jako akt největší drzosti a ponižení, kterého se mohla Anglie vůči Nizozemí dopustit. Zákon se setkal s obrovským odporem v Nizozemí a vztahy mezi oběma mocnostmi se rapidně zhoršovaly. Anglie, však nehodlala od tohoto zákona ustoupit, což u obou stran zvýšilo tlaky na válku a následně docházelo k provokacím na obou stranách. Vojenský konflikt byl neodvratný.¹⁰

V roce 1652 se oba státy střetly v prvním vojenském konfliktu, ve kterém proti sobě stály dvě zcela odlišné osobnosti, lord protektor Anglie Oliver Cromwell a velký penzionář Spojených nizozemských provincií Johan de Witt. Ovšem boje byly velmi finančně nákladné pro obě strany a oba státy horlivě toužili po míru. Westminsterská smlouva z roku 1654, která tuto válku ukončovala, však nepřinesla, to co se od ní očekávalo. Obchodní problémy, které vedly k válce, zůstaly nadále nevyřešeny. Dalším projevem agrese vůči Nizozemí bylo, když se v roce 1656

⁷ BARBOUR, V., *Dutch and English Merchant Shipping in the Seventeenth Century*. In: *The Economic History Review*, 2, 2, 1930, s. 269.

⁸ KOVÁŘ M., TUMIS S., *Zrození velmoci: Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603-1746)*, Praha, Kroměříž 2007., s. 73.

⁹ LEVY, J. S., s. 178.

¹⁰ KOVÁŘ M., TUMIS S., s. 69.

spojila Anglie s Francií proti Španělsku v anglo-španělské válce, navzdory tomu, že věděla o latentním nepřátelství Španělska s Nizozemím a Španělsko poté vydalo embargo a vysoká cla na vývoz vlny do zahraničí. V 60. letech pak došlo k ekonomickému vzrůstu Anglie v obchodní sféře, protože Angličané významně podporovali rybolov v Severním moři.¹¹

Vyvrcholení dlouhotrvající rivality mezi oběma státy byl druhý ozbrojený konflikt, který probíhal v letech 1664 - 1667. Poprvé došlo k porážce silného a dosud nepřekonatelného anglického námořního loďstva, což bylo způsobeno značným finančním deficitem v anglické státní pokladně, protože ani anglický král Karel II., který nastoupil na trůn v roce 1660, nedokázal zlepšit destabilizaci vnitropolitických a hospodářských poměrů v zemi, se kterými se Anglie potýkala od občanské války. Ovšem ani zalíbení v boji, které anglický král našel během této války, mu nepomohlo k tomu, aby ji dovedl do vítězného konce. Poté, co v roce 1667 začala v nizozemské Bredě jednání o míru, se zdálo, že válka je u konce, ale opak byl pravdou. Nizozemci se pustili do válčení s obrovskou vervou a nakonec se jim s přehledem podařilo zvítězit.¹²

Po roce 1667 došlo k významnému obratu v mezinárodních vztazích v Evropě. Vzhledem k tomu, že roku 1665 zemřel španělský král Filip IV., se musela nutně vyřešit otázka španělského dědictví a v návaznosti na to především mocenské ambice francouzského krále Ludvíka XIV., který si činil nárok na Španělské Nizozemí. Pro Anglii bylo nejdůležitějším cílem zachovat rovnováhu sil v Evropě, která byla nyní ohrožena. Tato situace vnesla nový rozměr do anglo-nizozemské rivality. V roce 1668 se Karel rozhodl vytvořit alianci proti Ludvíkovi, která měla zajistit obnovení rovnováhy sil v Evropě. Avšak i tímto činem se znovu projevila přetrvávající anglo-nizozemská rivalita. Ačkoliv se Karel v této alianci spojil s Nizozemím a Švédskem, předpokládal, že tímto spojenectvím dojde k přerušení smluvního vztahu mezi Francií a Nizozemskem, jež uzavřely obrannou smlouvu už v roce 1662. K tomuto rozdělení ale nakonec nedošlo. Karel se chtěl spojit s Francií hned z několika důvodů. Když Karel s Ludvíkem v roce 1670 uzavřeli doverskou spojeneckou smlouvu, znamenalo to pro Anglii podporu od Francie, v případě, že by došlo k dalšímu ozbrojenému konfliktu mezi Anglií a Nizozemím, poněvadž Nizozemí bylo hlavním obchodním konkurentem Anglie po většinu 17. století. Ale doverská

¹¹ LEVY, J. S., s. 179.

¹² KOVÁŘ M., TUMIS S., s. 86–87.

smlouva byla důležitá i z náboženského hlediska. Podpora katolické Francie představovala pro Karla záruku, že pokud bude chtít konvertovat ke katolicismu, Ludvík XIV. ho v této situaci podpoří, v případě, že by se proti němu vytvořila protestantská opozice. Následně došlo k uzavření druhé doverské smlouvy, taktéž roku 1670, mezi Francií a Anglií o spolupráci ve válce proti Nizozemí. Ludvíka k napadení Nizozemí vedla touha po úplném podmanění Nizozemska a Anglii především vlastní obchodní zájmy v závislosti na rivalitě. V roce 1672 pak začala třetí anglo-francouzsko-nizozemská válka, kterou ukončil roku 1674 mír z Westminsteru. V této válce došlo k nizozemskému vítězství, protože válka musela být ze strany Anglie předčasně ukončena, jelikož anglický parlament se obával toho, že v případě vítězství Anglie by mohlo dojít k rekatolizaci Anglie, což nemohli připustit. Král Karel musel tedy pod tlakem protestantského parlamentu, a také z důvodu přílišné finanční nákladnosti války a vyčerpání státní pokladny, válku ukončit.¹³

Ukončení anglo-nizozemské rivality pak představovalo významný mezník v dalším vývoji obou států. Poté, co Nizozemci zvítězili ve třetím střetnutí s Anglií, podporovanou Francií, se Ludvík XIV. nehodlal jen tak smířit s porážkou. Jeho touha po narušení stávající rovnováhy sil a po ovládnutí Nizozemí neznala mezí. Ludvík nebyl ochoten přistoupit na podmínky obecného míru, které byly stanoveny ve Westminsteru po ukončení anglo-nizozemské války. Na základě těchto skutečností, a především strachu z narušení rovnováhy sil v Evropě se Anglie, navzdory nepřátelství se svým úhlavním konkurentem, rozhodla pro alianci právě s Nizozemím ve snaze zastavit francouzský parní válec, a znovu nastolit rovnováhu sil v Evropě. V roce 1674, tedy Karel uzavřel spojeneckou smlouvu s Nizozemím, kdy veškerá rivalita nyní zůstala stranou, a veškerý zájem se nyní soustředil na Francii. Karel tedy vyslal Vilémovi III. Oranžskému na pomoc armádu a loďstvo, když Ludvík znovu zaútočil na Španělské Nizozemí. Ovšem tato válka Nizozemsko finančně vyčerpávala a zoufale volali po míru. V roce 1678 byl uzavřen separátní mír mezi Francií a Nizozemskem v Nymegen, jehož uzavření však nebylo definitivní porážkou Francie na kontinentě. Francouzský odpor byl zlomen až v 90. letech 17. století, kdy se proti Francii zformovala aliance 4 států, Anglie, Spojených nizozemských provincií, Švédska a Španělska a vyhlásili Ludvíkovi válku. Ludvík

¹³ KOVÁŘ M., TUMIS S., s. 89–91.

pod tlakem těchto mocností, především z důvodu toho, že na něj bylo tlačeno, aby odvolal edikt nantský, začal pocíťovat, že se rovnováha sil obrací proti němu. Následně byla obnovena agresivní politika Francie vůči Nizozemí.¹⁴

Toto vedlo k úplnému ukončení anglo-nizozemské rivality, protože v letech 1685 – 1689 proběhla v Anglii tzv. Slavná revoluce, která vedla ke svržení katolického krále Jakuba II. a znovuoobnovení protestantismu v Anglii, což se podařilo nizozemskému místodržícímu Vilému Oranžskému, kterému se díky tomu, že měl za manželku protestantku Marii II. Stuartovnu, jež byla dcerou anglického krále Karla II., podařilo přesvědčit Anglii, k užší spolupráci při zastavení Francie. V 90. letech 17. století, tedy Angličané a Nizozemci znovu vojensky spolupracovali, což znamenalo konec rivality, ale neznamenal ukončení rivality v obchodní sféře, která přetrvávala i nadále.¹⁵

2. 1. Vývoj anglo-nizozemského obchodního a válečného loďstva

Anglo-nizozemské loďstvo se začalo vyvíjet od 1. poloviny 17. století. Zpočátku nebyl stanoven rozdíl mezi válečnými a obchodními loděmi. Vláda vždy finančně podporovala obchodníky, aby stavěli silné, dobře vyzbrojené lodě, které by následně obsadili správnými a schopnými lidmi. Díky těmto lodím pak mohli vést dlouhé boje na moři.¹⁶ Loďstvo se vyvíjelo postupně.

Budování válečného loďstva nebylo v obou zemích jednoduchou záležitostí.¹⁷ Nejprve muselo dojít ke změně techniky boje u obou států. Měly být více využity právě válečné ozbrojené lodě, než se příliš spoléhat na zbraně. V 1. polovině 17. století se v námořním loďstvu obou zemí rozvinuly nové bojové typy lodí. Jednalo se o velké lodě a fregaty. Ovšem od počátku vývoje loďstva působily mezi loděmi také ozbrojené obchodní lodě, které však měly být postupně vyřazeny a nahrazeny právě válečnými loděmi. Hodnota obchodních lodí měla být snížena na hostinské lodě, nebo konvoje, ačkoliv tyto změny z důvodu zachování historické tradice a národní pýchy ostrovního království, nebyly nakonec provedeny.¹⁸ Obchodní lodě však patřily ke královskému loďstvu, které byly často kvůli svému bohatství, přepadávány bukanýry, kteří se v anglických vodách objevovali v hojném počtu, a díky tomu

¹⁴ LEVY, J. S., s. 187.

¹⁵ Tamtéž, s. 187 - 188.

¹⁶ BARBOUR, V., s. 261.

¹⁷ KONSTAM, A., *Warships of the Anglo-Dutch Wars 1652 – 1674*, London 2011, s. 7.

¹⁸ BARBOUR, V., 261 – 262.

musely být anglické obchodní lodě zařazeny do izolované pozice ze strany Anglie při velkých a náročných plavbách. Tyto lodě vynikaly svou velikostí, kdy jejich nosnost se pohybovala od 400-800 tun, což bylo výhodnější oproti lodím větší zátěže. Anglická vláda měla v 17. století značné finanční problémy, což neumožňovalo například organizaci konvojových lodí. Této pozice se měly ujmout znovu obchodní lodě a vláda tak musela volit mezi ozbrojením těchto lodí, anebo snížením jejich postavení právě na konvojový typ lodí.¹⁹

Co se týče válečných lodí, tak ty byly v 17. století značně redukovány, přičemž měly být nahrazeny loděmi, které uvezly větší zátěž. Oproti tomu obchodní lodě dokázaly pokrýt až 100 tun zátěže. Lodě větší nosnosti pak byly stavěné za účelem zaoceánských a středomořských obchodů. U těchto lodí se největší šířka lodi nacházela o 3-5 palců výše, než byla čára ponoru, což sice značně zúžilo nákladový prostor, ale zlepšilo plavební kvality. Nákladový prostor těchto lodí byl zúžen v důsledku sklonu zádě a přídě, což redukovalo možnost uskladnění většího množství zboží. Nejen Angličané, ale také Nizozemci stavěli lodě, které byly ostře zúženy do kýlu, tvořeny těžkými trámy, vysokou nástavbou a komplikovaným lanovím. Královské loďstvo bylo, kromě obchodních lodí, tvořeno právě loděmi pro větší zátěž, jejichž nosnost se pohybovala od 900-1400 tun. Tento rozdíl ve tvaru a stavbě mezi anglickými obchodními a válečnými loděmi byl znám, jak na domácí půdě, tak v zahraničí. Zahraniční králové a admirálové jejich námořnictva měli většinou v oblibě velké lodě a fregaty, ale zahraniční obchodníci zase naopak hleděli na anglické loďstvo s despektem a neúctou, přičemž mnohem raději měli nizozemské rychločluny, které byly v mnoha ohledech praktičtější, levnější a pohodlnější. A v tomto bodě se mnozí zahraniční obchodníci shodli s anglickými obchodníky. Tito obchodníci preferovali jistou nadřazenost nizozemského loďstva, s ohledem na skutečnost, že odjakživa bylo patrné, jak politika podpory anglické vlády soukromých vlastníků, stavět válečné lodě, již není proveditelná, kvůli soupeření nizozemského loďstva s anglickými neozbrojenými plavidly, postavenými především pro obchod.²⁰

Některá území světového obchodu byla rozdělena do dvou polí, kdy první regiony vyváželi objemné zboží, na které zvýšili přepravné ve srovnání s cenou, přičemž tento postup požadovalo mnoho takových lodí a tyto typy obchodů

¹⁹ BARBOUR, V., s. 262.

²⁰ Tamtéž, s. 262-264.

byly odslouženy loděmi od 200-500 tun zátěže, které však byly levněji postaveny a obsluhovány levnější pracovní silou. Toto území se týkalo severní a východní Evropy, ze kterých se vyváželo víno, sůl, obilniny, smola, dehet, konopí, len, cín, železo, měď, ale také řeziva všech druhů a další těžké námořní zásoby. Druhé pole zahrnovalo území od Biskajského zálivu až k Levantským přístavům ve Středomoří, na Kanárech, Madeiře, Guinee a Východní Indii. Tato území produkovala sice některé objemné zboží, ale jejich vývoz se týkal především zboží malé velikosti a hmotnosti v poměru k jejich hodnotě, proto jsou tato území mnohými obchodníky nazývána, jako území „bohatých obchodů“. Tyto obchody však vzhledem ke svojí povaze byly velice nebezpečné, a které byly pro mnoho lodí velkým riskem. Velkou nevýhodou těchto obchodů bylo, že se mohlo stát, že se nějaká loď během tohoto obchodu ztratila, či byla potopena, a to některé obchodníky od těchto obchodů odrazovalo, přičemž opatrní byli také při vybírání dopravců a neodradila je od toho ani vidina nižší přepravní ceny. Co se týče bohatých obchodů, tak Angličané stavěli loďstvo, které bylo schopno soupeřit v této oblasti s nizozemskými dopravci.²¹

Ve stavbě lodí byli Angličané skromní a jejich lodě oproti těm nizozemským působili na pohled poněkud skrovně. Stále větší oblibu si v zahraničí získávali nizozemské rychločluny, čímž získali Nizozemci výhradní monopol v obchodu formou „z přístavu do přístavu“. Nizozemci a jiné zahraniční země se podíleli na také na vývozním obchodu z Anglie, který se týkal převážně těžkého zboží, jako cín, uhlí a kamenec. Dalším zákonem o plavbě z roku 1660 bylo tedy stanoveno, že Nizozemci a další cizinci budou vyloučeni z dovozního obchodu Anglie, kromě dopravců převážejících jejich rodné zboží a také zboží, které nemělo nějaký větší význam pro Anglii, co se týče spotřeby. Nizozemci na popud tohoto nařízení vydaly na lodě anglické výroby a na kterých je vyváženo evropské zboží, cizineckými cly, což ve své podstatě zakazovalo obchod s objemným zbožím. Tento zákaz pak vedl ke zvýšení počtu skandinávských plaveb, kdy Skandinávci nakupovali levnější nizozemské lodě, čímž zastínili neobratné anglické obchodní lodě, které Angličané původně plánovali využít při obchodování se Skandinávci.²²

Důležitou roli pro Anglii pak měly tzv. „ztracené obchody“. To byly obchody, které překypovaly především těžkým zbožím. V tomto směru Angličané vynikali. Ovšem naproti tomu Nizozemci zase drželi svůj monopol v rámci sledovéhoho

²¹ Tamtéž, s. 265.

²² Tamtéž, s. 266.

průmyslu, kdy například k Baltu vyslali ročně okolo 700-800 lodí. Ceny za dřevo, fošny, konopí, len, či smolu nebo dehet pak byly v Anglii vyšší, než v Nizozemí a tyto vysoké ceny se pak odrážely v nákladech na stavbu lodí, které se pak zase odrazilily v ceně přepravních cel. Obchodníci pak nemohli stavět levné lodě. Největší odpor obchodníků pak představovalo prohlášení vydané 17. dubna 1615, které nařizovalo královským subjektům přepravovat anglické lodě přednostně do zahraničních přístavů. Tím se anglická vláda dostala do sporu se svými vlastními obchodníky, kteří chtěli používat nizozemské lodě ve sféře obchodu. To znovu poukazuje na to, že Nizozemci si stále získávali více příznivců, nejen z řad obchodníků, kteří obdivovali jejich schopnost a ekonomiku, kterou dokázali vyrábět levné, ale plavby schopné a rychlé lodě, což Angličané ovlivnění pochybnými nařízeními a omezeními vlády nedokázali. O velikosti Nizozemska jako přední námořní velmoci svědčí i to, že se nizozemské lodě staly vzorem pro anglické loďaře. Nizozemský státník Nicolae Witsen se zabýval rozdíly v inovacích v tomto průmyslu a zastával názor, že cizinci, kteří ačkoliv mohli studovat stavitelství v loděnicích Nizozemska, pak nikdy nedokázali své poznatky praktikovat v jejich vlastní zemi. Podle jeho názoru je to tím, že pracovali v jiném prostředí a s jinými lidmi. Co se týče fregat a jachet, tak určité inovace byly převzaty také od Francouzů.²³

Anglo-nizozemské námořní soupeření se projevilo v mnoha ohledech. V roce 1651, kdy byl proti Nizozemcům vydán zákon o plavbě, se v Anglii rozšířila pověra, že anglické lodě jsou postaveny ze vzácného dubu, což je činilo kvalitnější před těmi nizozemskými. Tato pověra se v zahraničí rychle roznesla a tím, že Angličané mohli vyvázet tyto kvalitnější materiály do zahraničí, se v tomto směru navýšil jejich náskok před jejich úhlavním rivalem. Poněkud horší investici představovala plachtovina a lanoví. Angličané tyto námořní zásoby dováželi z Francie. Jak Nizozemí, tak Anglie však neměla příliš dobré zkušenosti se skandinávskými zeměmi, které ale dokázali přepravit objemné zboží mnohem levněji, než třeba Angličané, kromě loďstva jejich vlastní výroby, v tom byli zase levnější Nizozemci. Jak již bylo výše zmíněno, tak v anglickém královském loďstvu se objevují také lodě malé tonáže, na tyto lodě nemuselo být dováženo takové množství námořních zásob, a tak nepředstavovaly pro královskou pokladnu tak velkou investici. Větší lodě se

²³ Tamtéž, s. 267 – 269.

pak využívaly především, co se týče monopolizovaných nebo privilegovaných obchodů, u kterých pak nebylo nutné brát nějak zvlášť v úvahu přepravní cla. Tyto lodě mohli být využity také v nebezpečných obchodech.²⁴

Ovšem bylo nutné brát v úvahu také přepravní cla a jejich sazby, jejichž procentuální hodnota byla v každé zemi jiná. V Anglii byla sazba okolo 6%, ale v případě půjčky od krále, byla tato sazba až o 10% vyšší, což se projevilo ve zvýšení přepravních cel. Tato sazba nebyla stanovena v Holandsku, protože samotné město bylo velmi bohaté a holandské provincie si mohly půjčit za lepších podmínek. Rozdíl v úrokových sazbách ovlivnil ve značné míře investice obou zemí. Pro mnoho obchodníků byla více výnosná přeprava objemného zboží, protože tento zboží nemohl být snadno obchodovatelný v oblastech, kde je sazba vysoká. Přeprava tohoto zboží je velmi snadná, ačkoliv výtěžek z tohoto zboží nepředstavoval velký výnos. Mnohem více výnosnými se zdály být malé obchody, například s obilninami, nebo fošnami. Ale anglický král si byl vědom toho, že je potřeba také zredukovat náklady na organizaci obchodu, co nejvíce možným způsobem.²⁵

Po restauraci Stuartovců si angličtí obchodníci kladli otázku, proč nejsou v zahraničních obchodech tolik využívány nizozemské lodě, které jsou ale ve výhradním vlastnictví Angličanů. Nizozemci měli sice rychlejší a levnější lodě, které byli obchodníky velmi žádané, ale Anglie zase měla lodě o poznání kvalitnější. V očích mnoha Evropanů bylo početné a dokonalé nizozemské loďstvo bráno jako malý zázrak, což udivovalo i samotné Nizozemce. Avšak oproti Angličanům, kteří používali jako hlavní surovinu pro výrobu lodí jejich posvátný dub, Nizozemci takové stromy neměli. Nepoužívali ani další komodity, které používali Angličané. Přesto byli Nizozemci, co se týče obchodování aktivnější, protože vypustili větší počet lodí, řešit rozsáhlé záležitosti. Došlo však k rozvoji jejich obchodních služeb. Jedním z nejdůležitějších faktorů byla nadvláda Amsterdamu, jako největšího peněžního trhu v Evropě, a také skladu, ve kterém docházelo k výměně zboží ze všech koutů světa. Dalším faktorem byl zisk koloniálních říší od Španělů a Portugalců, obchodní diplomacie generálních stavů v zahraničí a politický význam obchodních oligarchií ve více významných městech na domácí půdě.²⁶

²⁴ Tamtéž, s. 269-270.

²⁵ Tamtéž, s. 270-271.

²⁶ Tamtéž, s. 272-273.

Požadavky na obchodní lodě obou zemí byly vcelku náročné, ačkoliv se mělo jednat o co nejlevnější záležitost. Levný materiál, ale kvalitní a plavby schopná konstrukce, aby měla vhodnou nosnost, a tím byla schopná uskladnit velké množství nákladu, měla mít jednoduché vybavení, přičemž by k jejímu ovládnutí stačila jen malá posádka lodí, která by sloužila za malou mzdu, a aby tyto lodě byly pohostinné. Na základě velkých požadavků na zboží, zejména od Nizozemců, některé vývozní země stanovily menší tarify na dřevo a jiné zásoby. Nizozemci většinou nakupovali v době, kdy byli ceny nejnižší, přičemž platili v dolarech nebo amsterdamských směnkách, což bylo pro mnoho evropských zemí značně výhodné, vzhledem k vysokému kurzu nizozemské měny. Nizozemci jim často nechali malou částku k dobru, pokud obchodovali přímo s jejich rodnými obchodníky. Ale vyhýbali se zprostředkovatelům a obchodníkům z první ruky.²⁷

Co se týče zaměstnanosti lidí v námořním průmyslu, tak zde znovu byly jisté rozdíly, které dokazovaly, že v některých ohledech byli Nizozemci lepší a v některých horší než jejich anglický soupeř. Mzdy byly ve Spojených provinciích vyšší, protože měly vyšší spotřební daně a vysoké životní náklady. Vysoké daně byly ale značně kompenzovány jistotou zaměstnání pro řemeslníky, kteří se angažovali ve stavbě lodí, kteří tady pracovali méně, než kdyby pracovali ve stálém zaměstnání celoročně. Kromě toho používali Nizozemci moderní stroje a manipulační techniku, za což si získali obdiv mnoha zahraničních zemí. Důležitou roli hrálo také zázemí řemeslníků, kdy byl kladen důraz na jejich čistotnost. Veškeré tyto aspekty dopomohly k tomu, že se v 17. století přenesly určité přednosti anglického loďstva také na nizozemské loďstvo, což pro ně znamenalo, že by mohli Angličany za nějakou dobu v této sféře překonat. Ovšem museli by ještě zvýšit odolnost jejich lodí. Chtěli proto použít co nejvíce dřeva, ale občas pracovali jejich řemeslníci ve značně neúrodných částech. Šetřili na materiálu ze železa, a spíše používali dřevo, kromě válečných lodí a lodí, které měly být určeny pro dlouhé cesty.²⁸

Zranitelnost nizozemského loďstva je patrná z události, která se odehrála na podzim roku 1675, kdy se sedm nizozemských obchodních lodí ztratilo na cestě do Gdaňsku a 11 dalších plujících z Königsbergu ztroskotalo. Anglické lodě by dokázaly, díky odolnosti lodí této katastrofě zabránit a dostat se včas do bezpečí. Nizozemci byly pověstní také svojí precizností, se kterou byly veškeré materiály

²⁷ Tamtéž, s. 273.

²⁸ Tamtéž, s. 274–275.

nutné k výbavě lodí uspořádány. Dokázali připravit lodě k plavbě během několika hodin. Největší produkce lodí probíhala v nizozemském Saardamu, ale také v Amsterdamu a dalších námořních městech, jako třeba Rotterdam, Middleburg, Harlingen, nebo Hoorn. V těchto městech se stavěly, jak obchodní, tak válečné lodě. Nizozemské loďstvo bylo obecně považováno jako dobrá investice. Tyto investice tvořili především fluitové typy lodí, což byly nizozemské řemeslnické lodě určené pro obchod se severními oblastmi. Používaly je, jak Angličané, tak Nizozemci. Fluitové lodě byly výhodné tím, že byly lehkým, odolným, ale použitelným štítem a mohly přepravovat těžký náklad. Měly obvykle jednu palubu a jejím dalším rozpoznávacím rysem byla nadměrná délka, která tvořila čtyř až šesti násobek její šířky. Její před a zad byly poněkud zaoblenější. Základními přednostmi těchto lodí bylo, že omezený nákladový prostor činil lodě lehčí a mohly být ovládány menším počtem mužů, přičemž byla díky její velikosti sice snížena odolnost vůči větru, ale zlepšily se její plavební kvality. Loď tohoto typu měla strmý sklon, nesla 3 stěžně a nebyla nějak ozdobena, kromě jejího identifikujícího obrázku na její předové desce. Nosnost mohla mít okolo 100 – 900 tun, čímž se nedalo očekávat, že bude na mořích nějak vynikat svojí rychlostí a obratností, ačkoliv její zevnějšek vypovídal o opaku.²⁹

Když byl v roce 1660 vydán další zákon o plavbě, tak se zvýšily potíže anglických námořních velitelů, kteří požadovali, že by lodě které byly postaveny výhradně v Anglii, měly být obsluhovány pouze 3 – 4 námořníky, kteří, by díky svému počtu mohli lépe využít privilegia vyplývající ze zákona o plavbě. Nizozemští námořníci byli nejlepší na světě, ačkoliv nizozemský obchodní servis byl oproti tomu anglickému značně spořivější záležitostí vzhledem k tomu, že Angličané zaměstnávali velké množství námořníků také ze Skotska a Irska. Nizozemští námořní velitelé byli pověstní svou rozvážností a spolehlivostí, které patřili mezi jejich vedoucí přednosti na moři. Byli také nesmírně obratní v plavbě.³⁰

V posledních dvou dekadách 17. století soupeřily skandinávské země a Francie ve středomoří, která země má nejlevnější plavbu, ale nikdo z nich nebyl tak zkušený, co se týče organizace plavby a organizace obchodu, jako Nizozemci, kteří získali značný námořní monopol nad svým odvětvým rivalem, Anglií. Nizozemci vyváželi své lodě do Francie, Španělsko, Skandinávských zemí, ale také Anglie nebo Německa. V roce 1672, když skotští bukanýři útočili proti Nizozemcům, zabavili

²⁹ Tamtéž, s. 277-280.

³⁰ Tamtéž, s. 283–285.

jejich nizozemské lodě, kvůli ceně, ale to se nelíbilo anglické vládě a museli jim je vydat zpět. Ovšem není ničím výjimečným, že i v královském námořnictvu bylo několik nizozemských lodí. Po ukončení třetí anglo-nizozemské války, resp. nizozemsko-francouzské války v roce 1678 a nastolení všeobecného míru, přišlo období dlouhé krize. Nizozemci museli svoji pozornost obrátit znovu primárně na obchod. Krize obchodu v 80. letech a anglický podíl na válce proti Francii, vytvořila z loďstva méně atraktivní investici. Po anglo-nizozemských došlo ke zvýšení nabývání zahraničních lodí, pro své vlastní potřeby, ale v 80. letech se tato investice, jak ze strany Anglie, tak ze strany ostatních evropských zemí snížila, ale zvýšila se angažovanost zemí v pobřežním obchodu, vývozu zboží a plantážních obchodech. Je důležité poznamenat, že po anglo-nizozemských válkách bylo prvenství námořní velmoci sebráno Anglii a přešlo na Nizozemí, ačkoliv ve vojenské sféře Angličané stále vynikali. Vývoj loďstva obou zemí měl střídavý efekt, kdy nejprve dominovala Anglie, ale následně jí byla tato pozice odebrána Nizozemím, a to se neustále měnilo, přičemž je potřeba brát v ohled faktory, které tento vývoj ovlivňovaly, což byly především dlouho trvající anglo-nizozemské války.³¹

2. 2. Anglická občanská válka a revoluce 1642 – 1651

Od poloviny 17. století došlo k destabilizaci vnitropolitických a náboženských poměrů v zemi, což vedlo k anglické občanské válce, která proběhla v letech 1642 – 1651. Ve 40. letech se výrazně zhoršily vztahy mezi králem a parlamentem. V tomto konfliktu šlo o získání rozhodujícího vlivu v zemi.³² Spory mezi králem a parlamentem přerostly do takové míry, že v roce 1642 začala válka, která ovlivnila ostrovní stát na několik dalších století.

Anglická občanská válka byla sérií několika konfliktů svedených mezi parlamentaristy a rojalisty. Poté, co král Karel I. nastoupil na anglický trůn, doufal, že se mu podaří království sjednotit. Proti tomu však vystupoval parlament, který hájil zájmy a tradice ostrovního království a nesouhlasil s Karlovo katolickou a příliš autokratickou vládou a politikou. Karlova vláda byla absolutistická, čímž se dostával do stále více větších rozporů s parlamentem, který v této době nehrál ve vládním systému příliš významnou roli. Celá tato situace však nebyla dlouho udržitelná a nemohla vést k ničemu jinému, než k válce. V letech 1642 – 1646 se odehrála první

³¹ Tamtéž, s. 286–289.

³² KOVÁŘ, M., TUMIS, S., s. 48.

občanská válka v Anglii. Válka se zpočátku vyvíjela pro krále dobře a v nadějích očekával, že válka skončí ve prospěch rojalistů. Došlo k několika jednáním o míru mezi vůdcem parlamentaristů a králem, ale tato jednání obvykle končila neúspěšně. Důležitou událostí pro vývoj první občanské války byl podpis tzv. Slavné dohody (*Solemn League and Covenant*), kterou podepsali parlamentní vůdci se Skoty.³³ Mělo jít o to, že Skotové poskytnou v první válce parlamentaristům vojenskou pomoc, ale požadovali za tuto pomoc jisté ústupky. Trvali na zavedení presbyteriánství jako oficiálního náboženství v Anglii, Skotsku a Irsku.³⁴ Poté co byla spojenecká smlouva uzavřena, se ukázalo, že to byla hrubá chyba, na kterou měli parlamentaristé později doplatit. Tato koalice však nezůstala jednotná, protože v době války začali v Anglii působit stovky nezávislých a polo nezávislých kongregací, které byli jednou z příčin úpadku presbyteriánství v Anglii, přičemž došlo k rozkladu anglické církve a sporům mezi presbyteriány a nezávislými (*Independenty*), což se přenášelo do vysoké politiky.³⁵ Důležité bylo, že právě Skotové se přidali k presbyteriánům. V roce 1645 se podařilo Oliveru Cromwellovi prosadit několik důležitých opatření, která se týkala značných reforem ve státní správě, kdy byli členové parlamentu zbaveni svých funkcí ve státní správě, a také někteří vojevůdci museli odejít z vedení vojska, což nakonec postihlo i samotného Cromwella, kterému byla později udělena výjimka.³⁶ Cromwellovi se podařilo kromě toho provést značné reformy v armádě, která do té doby nebyla profesionální a schopná vést delší a náročnější boje. Cromwell ustavil armádu nového typu (*New Model Army*), která byla národní, plně profesionální a placená parlamentem.³⁷ Tato nařízení se setkala s velkým úspěchem, který vedl v konečné vítězství parlamentních vojsk v bitvě u Naseby, roku 1645. V roce 1646 se Karel vzdal Skotům a získal od nich mlhavý příslib budoucí podpory.³⁸ A presbyteriánští Skotové měli krále Karla pevně v rukou, a mohli na něj klást požadavky, což ovlivnilo budoucí vývoj království.³⁹

Druhá občanská válka probíhala v letech 1647 – 1648 a způsobila mnohem četnější množství mezinárodních problémů. A tento vývoj měl přímý efekt na Anglonizozemské vztahy. Karel chtěl zavést ve Skotsku nové církevní reformy, čímž se

³³ Tamtéž, s. 57.

³⁴ Tamtéž, s. 58.

³⁵ Tamtéž, s. 58.

³⁶ Tamtéž, s. 59.

³⁷ Tamtéž, s. 59.

³⁸ Tamtéž, s. 59.

³⁹ Tamtéž, s. 60.

dostal do konfliktu s presbyteriánskými Skoty, kteří chtěli zachovat presbyteriánství, přičemž ho žádali, aby bylo zavedeno také v Anglii. Karel těmto požadavkům nevyhověl. Vztahy se Skoty se tedy rapidně zhoršily. V roce 1647 se pokusil se Skoty dohodnout. Nabídl jim novou církevní reformu. Situace se vyostřila, když se chtěl Karel spojit se Skotskem proti anglickým parlamentaristům a tento čin byl brán, jako zrada, která se pro něj stala osudnou.⁴⁰ V roce 1649 byl obviněn ze zrady a popraven. Po popravě krále se stala pro anglický parlament aktuální otázka, jakým způsobem dále řídit stát.⁴¹ Došlo k velké reformě státu ze strany parlamentu (*Rump Parliament*), který zrušil některé státní a vládní instituce a převážnou část státního aparátu, což mělo vést k přeměně Anglie v republiku (*Commonwealth*), která byla vyhlášena v květnu roku 1649.⁴²

V letech 1648-1649 pak došlo ke třetí občanské válce v Anglii, kdy probíhala permanentní povstání katolíků v Irsku. Poté, co byl anglický král Karel v roce 1648 zatčen, se situace pro Iry stala bezvýchodnou. Od počátku stáli na straně krále a i ve třetí válce se rozhodli spojit s anglickými rojalisty. V roce 1649 se Cromwell vylodil v Irsku a povstání potlačil. Pro Iry to mělo tragické následky, došlo k hladomoru, byli ožebračeni vlastníci půdy a došlo k poklesu obyvatelstva, Irsko bylo poté ještě více připoutáno k Anglii. Když se Cromwell vrátil z Irska zpět do Anglie, zjistil, že mladý král Karel II. se mezitím domluvil na společném postupu se Skoty, kdy přistoupil na ponižující podmínky skotských presbyteriánů. Cromwell se následně připravoval na vpád do Skotska. V září 1650 Skoty porazil a došlo k definitivnímu ukončení bojů s vítězstvím parlamentaristů. Při stabilizaci postavení republiky sehrálo klíčovou roli námořnictvo a to především díky schopnému vojevůdci Oliveru Cromwellovi, který ho dokázal pozvednout do takové míry, že bylo schopné bojovat i v dlouhých a náročných bojích na moři. Především v letech 1649 – 1651 se jeho síla zdvojnásobila, a to především díky tomu, že reformě námořnictva věnoval parlament velkou pozornost a vložil do něj velké finanční prostředky.⁴³ K tomu, že si Angličané na moři rychle získali respekt, přispěl i admirál Robert Blake, který se řadil mezi největší mořeplavce v dějinách Anglie,

⁴⁰ Tamtéž, s. 60.

⁴¹ Tamtéž, s. 65.

⁴² Tamtéž, s. 67.

⁴³ KOVÁŘ, M., TUMIS, S., s. 68.

především díky svým mimořádným námořním schopnostem.⁴⁴ Díky tomu, byla republika (*Commonwealth*) formálně uznána ze strany Francie a Španělska.⁴⁵

Je důležité zjistit, zda byla anglická občanská válka příčinou první anglo-nizozemské války. Ovšem odpověď na tuto otázku není až tak jednoznačná. V roce 1639 došlo k důležitému ozbrojenému střetnutí mezi Nizozemskem a Španělskem v rámci Třicetileté války. Anglie sice bojovala na straně Spojených provincií, ale bitvy u Downs se zúčastnila pouze jako pozorovatel.⁴⁶ Tato bitva byla srážkou dvou významných vojenských generálů, Roberta Blake na anglické straně a Maertena Harpertszoona Trompa na nizozemské straně. Nizozemci tuto bitvu sice vyhráli, ale postavení Anglie v rámci tohoto střetnutí se jim zdálo nepřiměřené a vztahy mezi oběma velmocemi se zhoršily. Po této bitvě chtěli Nizozemci proniknout do vnitřních jednání státu v rámci anglo-nizozemských vztahů.⁴⁷ Nizozemsko bylo zapleteno do vnitřních záležitostí Anglie, prostřednictvím sňatku Marie Stuartovny, dcery krále Karla I. za nizozemského místodržícího Viléma Oranžského. Tím mohli Nizozemci uvést krále Karla do určitých finančních rizik, které měly vést k značnému vyčerpání státní pokladny, což bylo v 17. století, jedním z hlavních problémů, se kterým se anglické vlády potýkaly.⁴⁸ Válka mezi Nizozemskem a Španělskem byla velmi vyčerpávající a několik holandských provincií tak zoufale toužilo po míru. Také přátelství mezi Anglií a Španělskem mělo být určitým nástrojem Karlovi politiky, kterou prováděl od roku 1630, přičemž cílem tohoto přátelství bylo zajistit přátelství mezi Španělskem a Francií, protože Španělsko bylo v 17. století velice hospodářsky prospěšnou zemí, ale od roku 1635 vedlo válku s Francií stejně jako Nizozemí.⁴⁹ Anglie tak mohla poskytnout Španělsku určitý stupeň ochrany, a tím mohl Karel získat značné množství peněz a podpory pro jeho politické cíle. Oranžským sňatkem mladé princezny Marie se synem místodržitele nizozemských provincií Vilémem II. Oranžským došlo k uzavření kontaktu mezi Anglií a Nizozemskem.⁵⁰ Před vypuknutím samotné Občanské války v Anglii, se začal záležitostmi týkajícími se zahraniční politiky zabývat parlament, ačkoliv tyto

⁴⁴ Tamtéž, s. 68.

⁴⁵ Tamtéž, s. 69.

⁴⁶ GROENVELD, S., s. 541.

⁴⁷ Tamtéž, s. 541.

⁴⁸ Tamtéž, s. 544.

⁴⁹ Tamtéž, s. 542.

⁵⁰ Tamtéž, s. 543–544.

záležitosti byly stále ve výhradní kompetenci panovníka.⁵¹ V roce 1642 bylo poskytnuto prohlášení týkající se klíčového obchodu z Flander. Parlament požadoval, aby byl tento obchod zaopatřen zvláštní licencí a kromě toho požadovali vypracovat seznamy pašovaného zboží, ovšem tyto návrhy byly velkým problémem převážně v Anglii.⁵²

Situace se zcela změnila, když propukla občanská válka. Došlo k několika opatřením, která zvýšila Anglo-nizozemské napětí.⁵³ Parlament střežil lodě směřující do Flander a obchodující s Irskem nebo jinými královskými přístavy. V reakci na tento postup zvýšili Nizozemci kontrolu těchto plavidel, a pokud se jim zdálo něco v nepořádku, provedli kontrolu, ale nikdy se nestalo, že by některá z lodí byla zabavena, protože Anglie ani Nizozemí si na jednu stranu vůbec nepřáli, aby došlo ke zhoršení vztahů. Parlament vydal před samotným vypuknutím války několik nařízení, která měla zakazovat obchodování také s pašovaným zbožím především do irských přístavů, které byli věrní králi. V roce 1643 zakázal král Karel I. obchodovat s nepřátelskými přístavy a ve druhé polovině tohoto roku tento zákaz rozšířil také na mezinárodní lodě a o rok později na jen na lodě s pašovaným zbožím.⁵⁴

Poté, co v roce 1647 zemřel místodržitel nizozemských provincií princ Frederik Hendrik Oranžský, se ukázalo, že jeho syn a nástupce Vilém II. Oranžský se jeví, jako silný odpůrce míru. Vilémovi, šlo především o nizozemské vojenské zájmy, kdy chtěl zvýšit prestiž země v mezinárodním měřítku. Vedl také tajné rozhovory s Francií o obnově války proti Španělsku, a s jeho švagrem anglickým králem Karlem II. jednal o pomoci v boji proti parlamentu.⁵⁵ Společně také vytvářeli plány na zvýšení námořních expedic obou zemí. Následně byli vysláni vyslanci z Nizozemí k několika diplomatickým jednáním, týkající se záchrany Karla I. před popravou.⁵⁶ Ovšem veškerá tato jednání byla neúspěšná a Karel byl roku 1649 popraven. Cílem nizozemských vyslanců v Anglii bylo vyjednat společnou dohodu o uzavření unie mezi republikou a parlamentem, kdy velvyslanci argumentovali tím, že obě země byly po staletí uzavřené ve dvou náboženstvích a obchodu. Ovšem k uzavření těchto

⁵¹ Tamtéž, s. 544.

⁵² Tamtéž, s. 546.

⁵³ Tamtéž, s. 547.

⁵⁴ Tamtéž, s. 548.

⁵⁵ Tamtéž, s. 551–552.

⁵⁶ Tamtéž, s. 553.

dohod nakonec nedošlo, protože Nizozemci se po anglické občanské válce snažili zachovat diplomatickou neutralitu.⁵⁷

Po smrti Viléma II. Oranžského v roce 1650, převzali holandské provincie vůdcovství v republice a začali s ostatními provinciemi, především se Zélandem jednat o udržení obchodu s Anglií. Právě Zéland byl přesvědčen o tom, že je důležité uvědomit si, že je třeba brát republiku (*Commonwealth*) jako svobodnou republiku.⁵⁸ Ostatním provinciím nebyly vyloženy obchodní zájmy, které byly důležité pro provincie Holandsko a Zéland. V roce 1651, když už bylo téměř jasné, že Spojené provincie uznají britskou republiku, začala zde okamžitě anglická státní rada okamžitě zřizovat velvyslanectví. Byli stanoveni dva hlavní velvyslanci, jejichž úkolem byla touha vstoupit do více přímé a osobní aliance unie s republikou, což si přál anglický parlament, a toto doporučení bylo vytvořeno, jak již bylo výše zmíněno, náboženskými a ekonomickými rysy mezi oběma zeměmi.⁵⁹ Ovšem oba dva velvyslanci, jak anglický, tak nizozemský si pod pojmem spojení unie s republikou představovali spojení dvou republik (*Commonwealthů*). Ovšem jak se později ukázalo, tak nizozemské provincie měli odlišné názory na tuto dohodu, a vyjednávání se na nějakou dobu pozastavilo. Ale na druhou stranu, Nizozemci byli stále velmi optimističtí, co se týče pozitivního výsledku této dohody.⁶⁰

V roce 1652 se vynořily u obou zemí nové námořní problémy. Angličané, tím, že vydali v roce 1651 zákon o plavbě, který poškozoval nizozemské obchodní zájmy, zvýšili napětí mezi oběma zeměmi. Chtěli také začít s novým vyjednávacím procesem. Tak se ke smlouvě zase nedostali. Jednání nezačala až do roku 1652, kdy se objevili první sporné body připravované smlouvy. Nizozemci požadovali zrušení zákona o plavbě, tudíž princip volné plavby, volných lodí a především volného zboží. Na to Angličané odmítali přistoupit a najednou byli rozhodnutí veškerá jednání přerušit. Nizozemci se ještě pokusili tato jednání znovu otevřít a pokračovat v nich, ale nepodařilo se jim Angličany přesvědčit. Situace nemohla být řešena jinak, než válkou, kdy se obě země odmítali dohodnout v některých důležitých otázkách zahraniční politiky. Záležitosti tedy museli být vyřešeny válkou, politicky důležitým nástrojem.⁶¹

⁵⁷ Tamtéž, s. 553 – 554.

⁵⁸ Tamtéž, s. 555.

⁵⁹ Tamtéž, s. 555.

⁶⁰ Tamtéž, s. 556.

⁶¹ Tamtéž, s. 557

2. 3. Zákon o plavbě z roku 1651

V roce 1651 byl anglickým parlamentem vydán zákon, který měl poškozovat nizozemské obchodní zájmy. Tento zákon byl pouze dalším znakem anglo-nizozemské rivality. Několik anglických historiků⁶² však polemizovalo o tom, zda měl tento zákon nějakou příčinnou souvislost s první anglo-nizozemskou válkou, která začala o rok později. Názory historiků se rozcházejí při určení autorství Zákona o plavbě, přičemž někteří uvádějí, že Zákon byl navržen vládou a další uvádějí, že obchodními společnostmi.⁶³ Zákon zakazoval dovoz zboží do Anglie na lodích jiného, než anglického výrobce, ale umožňoval dovoz zboží na lodích zemí, ve kterých bylo vyrobeno.⁶⁴ Ačkoliv zákon do jisté míry poškozoval také východoindické a západoindické obchodní zájmy anglických obchodníků, vydání zákona, jako prostředku obrany a reakce na nizozemský obchodní vzrůst a vzájemné rivality mezi Anglií a Nizozemím, bylo nezbytně nutné. V roce 1650 bylo vydáno nařízení, které bylo určitým původcem Zákona o plavbě z roku 1651, a zakazovalo obchodování s povstaleckými koloniemi, pokud nebude mít obchodník povolení, které mu vydá Státní rada (*The Council of State*). Vydání tohoto dodatku vedlo k tomu, že obchodníci, kteří obchodovali se západní a východní Indií podali stížnost, protože se nařízení dotklo právě jich. Státní rada však tuto stížnost nechtěla akceptovat.⁶⁵

Nejdůležitější osobou, kterou určitě musím zmínit, a která se nejvíce angažovala při vydání zákona o plavbě, byl obchodník a člen obchodního výboru (*Committee for trade*) Maurice Thompson, který se v 50. letech významně podílel na formování centrální obchodní politiky Commonwealthu a je dokonce považován za jejího tvůrce. Thompson se také několik let věnoval obchodu s kožšinami, který ho velmi zaujal.⁶⁶ Kromě toho zaměřil svoji pozornost také na trh s tabákem a cukrářství, což se týkalo hlavně západních kolonií. Ovšem jeho cílem bylo angažovat se mimo jiné, také do obchodu Východoindické společnosti a už delší dobu se snažil proniknout do jejího monopolu. Thompson se tedy velkou částí podílel na formování obchodní

⁶² FARNELL, J. E., *The Navigation Act of 1651, The First Dutch War, and the London Merchant Community*. In: *The Economic History Review*, 16, 3, 1964, s. 439.

⁶³ FARNELL, s. 439.

⁶⁴ KOVÁŘ, M., TUMIS, S., s. 69

⁶⁵ FARNELL, s. 440

⁶⁶ FARNELL, s. 443

politiky, kdy obchodoval také s ledkem, byl významnou diplomatickou posilou na poli získávání vládních kontraktů, čímž se snažil především posílit pozici anglického námořnictva. Nejdůležitější roli však představovali vlněné tkaniny, které představovali obousměrný obchodní proces, kdy byly nejprve přepravovány na území monopolu a tyto územní produkty, které byly původně vyrobené v Anglii, byly zase na oplátku odvezeny do zemí, který monopol ve výrobě tkaniny neměli.⁶⁷ Také reorganizace volných přístavů měla být jedním z nástrojů jeho politiky. Programu volných přístavů se přímo dotýkal dodatek k zákonu o plavbě, vydaný roku 1650. Tyto přístavy měly sloužit pro dočasnou úschovu zboží, určenou pro zpětnou přepravu a za které si mohli obchodníci požadovat celní poplatky. Důležité bylo, že musely být vytvořeny nějaké nové přístavy, které by se chopily role volných přístavů. Tato politika volných přístavů měla sloužit jako podpora anglické obchodní politiky, která svým způsobem vystupovala proti obchodní politice Olivera Cromwella.⁶⁸

Co se týče přímé souvislosti vydání zákona o plavbě s počátkem první anglo-nizozemské války, tak se postupně ukázalo, že je v zájmu Angličanů vést válku s Nizozemci. Nizozemci v 17. Století drželi monopol ve východoindickém obchodu a angličtí obchodníci jim chtěli tento obchod narušit. Cromwellova politika byla také výrazně kritizována za to, že Anglie chtěla získat monopol na španělskou vlnu a nedopustit, aby ho získal jiný kontinentální konkurent. Angličané žádali po Španělech, aby vydali záchranné celní bariéry na vývoz vlny, především do Nizozemí, které z ní vyrábělo velké množství sukna, což konkurovalo Angličanům. Ovšem během první anglo-nizozemské války, byla španělská vlna odkloněna výhradně do Anglie, která díky tomu znovu získala svůj monopol.⁶⁹ Také francouzský obchod měl být záminkou k ozbrojenému konfliktu. Protože Francouzi, kteří před válkou uvalili embargo na anglické zboží, se během války soustředili na nizozemský obchod, což vyvolalo nevoli u Angličanů.⁷⁰

První anglo-nizozemská válka sice poškodila obchodní zájmy některých obchodníků, ale nepřímou rozšířila anglický koloniální a zámořský obchod, a Thompson dokonce předpokládal, že po válce získá nějaké rozsáhlé zisky ve

⁶⁷ FARNELL, s. 445.

⁶⁸ FARNELL, s. 446 – 447.

⁶⁹ FARNELL, s. 450 – 451.

⁷⁰ FARNELL, s. 451.

Východní Indii.⁷¹ Ovšem válkou nejvíce utrpěl Oliver Cromwell, protože se proti jeho obchodní politice strhla vlna kritiky. Jeho politika byla od počátků jeho vlády založena na náboženském kontextu a přistupoval tak ke všem otázkám, týkající se nejen zahraniční politiky, ale i vnitropolitických problémů v Anglii. Jeho obchodní politika byla spíše jeho slabší stránkou. Mnozí obchodníci ho kritizují za to, že během války nabídl celý anglický východoindický obchod Nizozemcům, jako cenu míru.⁷² Avšak další vlnu kritiky sklidilo jeho neuvážené vyhlášení války Španělsku v roce 1656. Poté, co byl Thompson jmenován předsedou Nejvyššího soudu v roce 1653, podporoval Cromwella na poli obchodní politiky a především v době jeho krize.⁷³ Za to se mu Cromwell odvděčil tím, že pozastavil zákon o plavbě, což přineslo nemalé potěšení obchodníkům, kteří s jeho vydáním od počátku nesouhlasili, protože poškozoval jejich zájmy.⁷⁴

3. První Anglo-nizozemská válka 1652 - 1654

První anglo-nizozemskou válku rozpoutal problém stanovení anglické „suverenity moří“, nebo dalo by se říct, že spíše problému stanovení teritoriálních vod. Válka byla vlastně bojem o získání námořní a ekonomické převahy nad protivníkem. Nicméně, šlo také o správu a ochranu obchodních cest. První válka však nedokázala naplnit tyto cíle, a tak muselo dojít k dalším dvěma válkám, které představovaly vyvrcholení dlouhodobých nedokončených obchodních záležitostí mezi oběma zeměmi.⁷⁵ Jednou z příčin bylo také vydání zákona o plavbě z roku 1651, o kterém jsem se již výše zmínila. V první anglo-nizozemské válce došlo celkem k šesti námořním bitvám, které v roce 1654 ukončila mírová smlouva z Westminsteru.⁷⁶

V roce 1652 došlo k prvnímu střetnutí mezi Anglií a Nizozemskem u Downs, v blízkosti anglického kanálu. V této bitvě byla Anglie poražena Nizozemskou flotilou a následně došlo k několika dalším porážkám ve Středomoří a na Baltu.⁷⁷ Z toho důvodu, ačkoliv tyto porážky oslabovaly anglickou státní pokladnu, bylo

⁷¹ FARNELL, s. 451.

⁷² FARNELL, s. 452.

⁷³ FARNELL, s. 453.

⁷⁴ FARNELL, s. 453 – 454.

⁷⁵ KONSTAM, A., s. 5-6.

⁷⁶ Tamtéž, s. 6.

⁷⁷ GROENVELD, S., s. 541.

třeba změnit taktiku vedení a organizace války.⁷⁸ Po nové organizaci armády a provedených reformách, kdy získala Anglie jednotné vedení, začala po dlouhé době vítězit.⁷⁹ V roce 1653 pak došlo k dalším dvěma bitvám, které Anglie vyhrála, a to bitvě u Portlandu a u Texelu.⁸⁰

3. 1. Bitva u Portlandu

Tato bitva se odehrála 28. února a trvala do 2. března roku 1653, a jednalo se o jednu z nejvýznamnějších námořních bitev první anglo-nizozemské války.⁸¹ Opět se na obou stranách střetli dva významní admirálové, Maarten Harpertszoon Tromp, který byl vrchním velitelem nizozemského námořnictva a admirál Robert Blake, s hodností generála moří, který byl jedním z velitelů anglického námořnictva.⁸²

Hlavním cílem této bitvy bylo překazit nizozemský monopol zámořského obchodu, který představoval jednu z příčin anglo-nizozemské rivality trvajících od počátku 17. století. Avšak to se Angličanům, navzdory tomu, že tuto bitvu na základě dobré taktiky v boji vyhrály, nepodařilo. Bitva byla velmi krutá, protože přinesla mnoho mrtvých a zraněných na obou stranách, a jak Nizozemci, tak Angličané přišli o velké množství svých lodí. Anglická vláda této bitvě věnovala velkou pozornost, a na rozdíl od předchozí bitvy u Dungenessu, která byla naprostým fiaskem pro Anglii, už nechtěla udělat chybu, která by mohla mít fatální následky. Co se týče poskytnutí peněz na tuto bitvu, tak anglický parlament jednal ihned.⁸³ Finanční podpora vojska se měla pohybovat mezi 90 000 až 120 000 libry za měsíc. Vláda také potřebovala uvolnit další peníze na námořnictvo, kdy vojáci, kteří budou ve 40 000 armádě navíc, měli být propuštěni a vzniklé finance pak měli být dotovány do námořnictva. Tyto prostředky však nedokázali poskytnout potřebné množství posádky, které Angličané potřebovali, aby vyhnali Nizozemce z anglického kanálu, tak Angličané narukovali do svých služeb v nebyvalé míře, námořníky z malých přímořských měst.⁸⁴ Angličané se v této bitvě chtěli hlavně vyvarovat chyb z minulých bitev. Francouzští velvyslanci například tvrdili, že Blake byl

⁷⁸ LEVY, J. S., s. 179.

⁷⁹ KOVÁŘ, M., TUMIS, S., s. 59.

⁸⁰ KONSTAM, s. 6.

⁸¹ Tamtéž, s. 6.

⁸² HAINSWORTH, R. D., CHURCHES, CH., *The Anglo-Dutch Naval Wars 1652 – 1674*, London 1998, s. 59–61.

⁸³ Tamtéž, s. 57 – 58.

⁸⁴ Tamtéž, s. 58

v předchozích bitvách poražen více zbabělostí svých kapitánů, než samotnou odvahou Nizozemců, kteří byli pověstní tím, že si všechno příliš zjednodušovali. Robert Blake po předchozí bitvě u Dungeness, přiznal svojí zodpovědnost za porážku, a ačkoliv na něj bylo několikrát apelováno, aby odstoupil, on to odmítl.⁸⁵

Blake se rozhodl do této bitvy jít s velkým nasazením a sdělil Privy Council, že je do této bitvy připraven zvládnout flotilu o 150 lodích, ale alespoň 60 z nich musí být válečné lodě, s nejméně 26 děly, a alespoň 40 lodí musí být ozbrojeno minimálně 36 děly. Obchodní lodě byly z těchto bojů stahovány.⁸⁶ Vláda se také rozhodla lépe organizovat flotilu na moři, proto zvolila do této bitvy generála Moncka a generála Deana, čímž chtěla vláda zachovat původní organizaci v boji. V bitvě měli být tedy tři námořní generálové, Monck, Deane a Blake, ačkoliv se zvažovalo, že by Monck zůstal na břehu, kde by vykonával administrativní povinnosti a Deane by se plavil s Blakem na jeho vlajkové lodi.⁸⁷ Nakonec však 10. února roku 1653, zamířili všichni tři generálové k anglickému kanálu, aby přerušili konvoj nizozemských lodí, plavících se ze zámoří.⁸⁸ Bleakovo hlavní prioritou bylo najít nizozemského generála Trompa a porazit ho a pak zaútočit na jakýkoliv konvoj, který by ho doprovázel. I když Blake vytvořil téměř přesný obraz Trompova pohybu, obával se, že by se mu Tromp i se svým konvojem mohl vyhnout, rozhodl se tedy svoji flotilu rozdělit a křižovat Kanál tak, aby mu Tromp nikde neproklouzl.⁸⁹ Tromp chtěl napadnout Blakea sám a nepředpokládal, že by Angličané mohli také obklopovat pobřeží. 18. února pak na sebe narazily Angličané a Nizozemci kousek od the Portland Bill, kde Angličané sledovali nizozemskou flotilu 28 lodí, která byla blíže k pobřeží, zatímco 2 anglické skvadrly byly rozděleny.⁹⁰ Na těchto rozděleních by moc nezáleželo, kdyby však měl Blake v té době vítr na svojí straně, což neměl. To byla výhoda pro Nizozemce, protože Tromp, by mohl postupovat po větru a zaútočit na Blakea a ani nedostatek denního světla by nemohl odvrátit totální porážku.⁹¹

Nizozemci útočili ve 4 skvadrách, vedených Trompem a de Ruyterem. Na základě špatných povětrnostních podmínek, si Tromp musel myslet, že je v boží vůli, vnést Bleaka do rukou Nizozemců. Chtěl využít skuliny, která by vznikla ve středu

⁸⁵ Tamtéž, s. 58

⁸⁶ Tamtéž, s. 58

⁸⁷ Tamtéž, s. 59

⁸⁸ Tamtéž, s. 60

⁸⁹ Tamtéž, s. 61

⁹⁰ Tamtéž, s. 61

⁹¹ Tamtéž, s. 61

anglického konvoje, kdyby museli lodě ze středu odplout na západní hřebeny. Blake se tedy plavil vstříc nizozemské flotile, aniž by tušil, že dojde k nejhorší porážce v jeho kariéře.⁹² Jakmile Blake spatřil jeho nepřítele, rozkázal svému kapitánovi, aby vztyčily červené válečné vlajky a pluly po větru. Blake musel ustoupit, protože se proti němu plavilo Trompovo loďstvo o 80 lodích, proti jeho 20 lodím a Blake začal ustupovat na Jih, kde s měl spojit s Monckovo flotilou a společně zaútočit proti Trompovi.⁹³ V předvečer války se Blake a jeho důstojníci obávali, že by se mu mohl Tromp vyhnout a plout od nich pryč. Blake preferoval plout do zálivu, kde očekával, že mu flotila Penna a Lawsona přijde na pomoc. To taky udělali, ale Penn se musel se svou flotilou vrátit na jihovýchod, protože měl Nizozemce v patách. Angličané chtěli napadnout pravobok nizozemských lodí. Nadějně se jevila možnost, že by polední fáze boje mohla přinést Monckovo skvadře úspěch. Rozhodli se, že Monck, se svým předvojem zaútočí na Nizozemce jako první a tato taktika měla přinést úspěch.⁹⁴

Blake však musel přetrpět prudký útok od Nizozemců v následujících hodinách, když jeho admirálové s velkou vervou zaútočili na jejich loďstvo. Nizozemci zahájili palbu brzy ráno, a setkali s okamžitou odvetou. Střelba zněla opravdu hrozivě a byla slyšet až několik mil daleko. Nizozemský generál Florizsoon se pak pokoušel přerušit Blakeovo skvadru, která se nebezpečně blížila na nizozemského generála Lawsona, jehož podřízení kapitáni byli zaskočeni změnou kurzu a k ničemu se neodvážili. Ovšem Florizsoonova loď sestala obětí neřízené palby ze strany Angličanů a zborčila se.⁹⁵ Blake odolával Trompovu útoku v mračnu dýmu. Tromp na jednu stranu obdivoval útok, jakým na ně Angličané útočí, že Blake je pod palbou střel, ale stále nezraněný. Navíc, na Blakovu loď útočilo sedm nizozemských lodí současně. Snášela mnoho škod a měla také mnoho mrtvých z řad posádky. Blake byl dokonce zraněn, ale rozhodl se zůstat na lodi, aby prokázal svojí posádce loajálnost. Blakeova loď Triumph ztratila okolo 100 – 350 lidí z posádky. Boje byly i nadále divoké. Jednalo se o nerovný boj, kdy Nizozemci používali taktiku „vyřadit a nastoupit“, což znamenalo, že pálili na ty části lodě, které mohly způsobit největší škody, což by jim umožnilo se připravit a udeřit pak v ještě větší míře. Došlo ke

⁹² Tamtéž, s. 61.

⁹³ Tamtéž, s. 62.

⁹⁴ Tamtéž, s. 62.

⁹⁵ Tamtéž, s. 62.

značnému poškození lodě vedené samotným de Ruyterem a velká část jeho posádky byla zajmuta Angličany.⁹⁶

Ve druhé polovině této bitvy, začali mít Nizozemci vážné problémy. Spousta jejich lodí byla potopena a zničena, posádka byla frustrována, spousta mužů bylo mrtvých a zraněných. Ovšem Tromp náhle získal vítr na svoji stranu a kromě toho měl velkou početní výhodu v útoku oproti Blakeovi. Začala ho táhnout vpřed vidina vítězství, ale netušil, že Blake je mistrem v obranné válce. Blake věděl, že se musí vydržet se svou flotilou bránit několik hodin, dokud se vítr od Nizozemců neodvrátí. V poledne pak Blake získal posilu dalšího výborného kapitána George Moncka, který mu se svou flotilou přijel na pomoc.⁹⁷ Druhý den bitvy Nizozemci udělali chybu, že se rozdělili a nechal Tromp svoji posádku napospas Angličanům. Tromp poslal jeho lodě do půlměsíce, který vznikl mezi konvojem a jeho pronásledovateli, ale Blake byl ve středu. Mezitím, co se Nizozemci snažili ucpat rány po střelách, které poničily jejich lodě, Angličané je zahalili obrovskou palbou, které nebylo možné se ubránit. Nizozemský generál de Ruyter měl tolik obrovský počet poškozených lodí a situace pro Nizozemce už se zdála být kritická. Avšak nejhorší den je teprve čekal.⁹⁸

De Ruyter tušil, že neděle 20. února bude pro Nizozemce naprosto katastrofální. Jeho lodě měli naprosto prázdné zásobníky se střelným prachem, nebo z velké většiny vyčerpané. Nizozemský konvoj byl vzpurný a byl připraven uchýlit se do bezpečí neutrálních francouzských přístavů. Angličané započali svou kanonádu brzy ráno a některé nizozemské lodě začaly ve strachu odplouvat pryč. Jediné lodě, které ještě měly nějakou zásobu střelného prachu, a které bylo možné využít na svoji obranu, byli nizozemské obchodní lodě. Tromp jim nařídil, aby se uchýlili do středu konvoje, kde měli střežit jeho začátek a konec. Odpoledne pak nizozemské lodě opustili francouzské pobřeží, protože to byly jedny z posledních lodí, které Tromp měl a hodlal s nimi ještě provést poslední útok.⁹⁹

Obě strany pak bojovali s nepříznivými bojovými podmínkami a rozhodovalo, na kterou stranu se otočí vítr. Důležitou roli hrál také příliv a odliv a skutečnost, že se blížila noc. Na základě těchto skutečností počítal Blake s tím, že se Tromp chytne do pasti a bude muset plout proti severozápadnímu větru. Ale ten zatím zůstal tam,

⁹⁶ Tamtéž, s. 64.

⁹⁷ Tamtéž, s. 66.

⁹⁸ Tamtéž, s. 68.

⁹⁹ Tamtéž, s. 69.

kde byl. Za rozbřesku, se Tromp vyhýbal z taktických důvodů tomu, aby obeplul nepřítele. Ještě vyčkával. Blakeovi lodě byly vyčerpané dlouhým bojem a poškozené. Jeho lodě byly oslabené a vítr je pomalu unášel na nepřátelské území. Ale tromp tam nebyl. Odhodlán k poslednímu finálnímu útoku války se ukrýval v hlubokých vodách kanálu, v místě, o kterém Angličané neměli tušení. Jenže kanál zasáhly v těchto zimních měsících nepříznivé povětrnostní podmínky. Kvůli sněhovým metelícím a silnému větru museli ještě obě strany posílit své vybavení lodí. Jenže místo, kam se Nizozemci uchýlili a odkud chtěli provést poslední útok, se jim stalo osudným. Trompovo lodě neodolaly silnému větru a sněhu, který je zachvátil a většinu z nich potopil. Z nizozemského konvoje zbylo 70 lodí, ačkoliv na začátku bojů jich bylo 230. Ne všechny však byly potopeny. Některé nizozemské obchodní lodě, pak našli útočiště poblíž kanálu. Angličany mrzelo, že nedostali šanci k rozhodujícímu vítězství. Nepříznivé počasí a krutá zima se o to postarala sama. Poválečné ztráty na obou stranách byly obrovské. Nizozemské ztráty se pohybovaly okolo 3000 námořníků, kteří byli zabití nebo zraněni, či zajati. Ztráty na anglické straně se pak pohybují okolo 600 námořníků. Tato bitva představovala pro Angličany obrovský úspěch a v Londýně probíhali po bitvě velké oslavy.¹⁰⁰

3. 2. Poslední bitvy

Po bitvě u Portlandu, kde byla poražena nizozemská flotila v čele s generálem Trompem, toužili Nizozemci po odvetě. V červnu roku 1653 pak došlo k rozhodující bitvě u Gabbardu.¹⁰¹ Tato bitva trvala dva dny. Oproti předchozí bitvě u Portlandu, bylo loďstvo jinak organizováno a bylo rozděleno do tří skvader.¹⁰² Důležitou roli v této bitvě hrálo vydání nových bojových instrukcí, které byly navrženy Bleakem, Deanem a Monckem v březnu tohoto roku. Tyto instrukce měly zajistit více efektivní signály mezi loďstvem, lepší sledování lodí, disciplínu na lodi a především členění formací.¹⁰³

Bitva začala 12. června v poledne. Zpočátku došlo k lehkému odstřelování lodí, ale následně nepřetržité salvy do boku lodí, které Angličané vypálily na nizozemské lodě, je rozčílili. Začali to Angličanům vracet a při této přestřelce byl zabit anglický

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 69–70.

¹⁰¹ KONSTAM, A., s. 6.

¹⁰² HAINSWORTH, CHURCHES, s. 76

¹⁰³ Tamtéž, s. 74.

generál Deane. To byla pro Angličany velká ztráta.¹⁰⁴ O první akci se pokusil Tromp, když tím, že se změnil vítr, dostal příležitost podniknout výpad. Mezi skvadrou Lawsona a Moncka se objevila skulina a díky ní se podařilo Trompovi udeřit na skvadru Lawsona zezadu a de Ruyter na něj zaútočil z boku. Ale nepodařilo se loď zneškodnit, kvůli intervenci ostatních anglických lodí.¹⁰⁵ Následně docházelo k opakovaným výbojům na obou stranách, především také díky tomu, že se vítr neustále měnil a tak měla v jednu dobu výhodu anglická flotila a pak zase nizozemská. Během těchto bojových akcí bylo potopeno několik nizozemských lodí a další byly vyhozeny do povětří. Angličané měli proti Nizozemcům navrch. Jejich bojová technika a organizace boje byla lepší a nejen to, Tromp a jeho admirálové by se měli stydět, že poslali do boje flotilu proti nestejnému počtu.¹⁰⁶ Během noci se několik nizozemských lodí odvrátilo z boje. Statečně odolávali anglickým palbám do boku svých lodí.¹⁰⁷ Lodě přišly o svoje munice a čím dál více byly ujištěny, že dlouhodobý útok není možný. Nizozemci potřebovali doplnit zásoby, a ošetřit své raněné na mělčině, kam se stáhli a kam je Angličani pronásledovali.¹⁰⁸

Poté měl nastat druhý a nejhorší den bitvy. Tromp kormidloval k Flemishskému pobřeží a Angličané mu byli v patách. Dostihly Trompa a najednou měli na dosah poslední loď nizozemského konvoje, to byla Trompova největší válečná loď. Nizozemci se ocitly pod palbou anglických lodí a museli ustoupit. Tromp potřeboval opravit své lodě, ošetřit zraněné a doplnit munici. Ale Angličané se zdáli v obrovské síle, také díky tomu, že jim přijel na pomoc i synovec admirála Blaka, Robert Blake mladší. A Tromp nebyl ochoten smířit se s porážkou.¹⁰⁹ Ale porážka to pro něj byla. Angličané ztratili 126 mužů, kteří byli zabiti, a 236 bylo zraněno. Po bitvě se nizozemská ekonomická pozice rapidně zhoršovala. Došlo k blokadě nizozemských přístavů a obchod upadal. A Nizozemci toužili po míru, ačkoliv generální stavy by stále bojovali, nebyly ochotní smířit se s porážkou. Nizozemci se však potýkali ještě s dalším problémem. Jejich válečné loďstvo bylo rozděleno.¹¹⁰

Tromp byl s flotilou na jihu v Sheldtu a de Witt byl na jihu v Helderu. Před další konfrontací s nepřítelem by se tyto dvě loďstva museli spojit. Jenže Anglie se

¹⁰⁴ Hainsworth, s. 76. - 77

¹⁰⁵ Hainsworth, 77

¹⁰⁶ Hainsworth, 77

¹⁰⁷ Hainsworth, 77.

¹⁰⁸ Hainsworth, 80

¹⁰⁹ Hainsworth, 80.

¹¹⁰ Hainsworth, 81

nacházela mezi nimi. Zatímco Angličané měli také problémy. Udržení blokády nizozemských přístavů nebylo vůbec lehké, hlavně proto, že nepříteli měli stále za zády. A docházeli jim zásoby, ačkoliv se k nim nemohli dostat lodě, přivázející tyto zásoby. Jenže kdyby od blokády upustili, mohli by Nizozemci zvítězit bez boje. Robert Blake se potýkal se zdravotními komplikacemi. Měl ledvinové kameny a uzdravoval se, ale přesto se jednalo o poslední bitvu, které se zúčastnil.¹¹¹

Na začátku srpna se měla de Withova skvadra přesunout z Helderu k nizozemskému pobřeží ke konfrontaci s anglickou flotilou. Nicméně, Monck se přesunul na jihozápad podél nizozemského pobřeží, aby zaútočil na Trompa a de With ho pronásledoval, přičemž na něj zaútočil zezadu a Tromp tedy zepředu. Mezitím se přesunul vítr, který byl příznivý pro Trompovo postup k nizozemskému pobřeží, a le zase nepříznivý pro de Withův pokus přesunout svoji posádku z Helderu. Monck, však prokoukl de Withovi úmysly a plavil se na jih, v naději, že ho porazí a uzavře. Až do 8. srpna, Angličané pokrývali oblast u Helderu.¹¹² Monck musel vzdát jeho blokádu de Witha a obrátit se čelem k nepřátelské flotile Trompa. Avšak de With se ho rozhodl pronásledovat. Byl dychtivý zaútočit na něj zezadu. Odpoledne vypukly těžké palby, které trvaly až do večera. Po tomto ostřelování nikdo nezískal výhodu.¹¹³ Během noci se Monck snažil opravit škody na jeho lodi a vyměnit zlomené stěžně.¹¹⁴ Boje pokračovali ráno. De With plánoval, že se spojí s Trompem, což se nakonec podařilo a vytvořili flotilu o 107 válečných lodích proti Monckovým 104 válečným lodím a šesti malým plavidlům. Bohužel ráno byla vichřice, která se postupně zhoršovala. Mělké vody u nizozemského pobřeží byly nebezpečné a nebylo možné jít do akce.¹¹⁵

Během další noci se vítr zmírnil a další den ráno, 10. srpna mohly lodě vyrazit do akce. Nizozemci byly více na jihu a lehký východní vítr se přesouval na jih. Tromp a jeho lodě, které byly umístěny vedle sebe, se plavili k nepříteli a po větru se na ně nalepili. Monck selhal při zabrání toho, aby se Tromp spojil s de Withem a kromě toho promarnil dvě výhody větru. Tromp nyní záměrně po větru sestoupil na Moncka, a ten se ho snažil zničit prostřednictvím jeho vlastní linie. Tromp však zabránil Monckovi otočit se před větrem a provést výpad. Tak bojovali obě

¹¹¹ Hainsworth, 82

¹¹² Hainsworth, 83.

¹¹³ Hainsworth, 83

¹¹⁴ Hainsworth, 83 – 85.

¹¹⁵ Hainsworth, 85.

nepřátelské flotily proti větru. Pálili na sebe a Angličané pokaždé zkřížili jejich palbu, ale nizozemské lodě, byly křehčí, a tak ustoupili z boje.¹¹⁶ Ve skutečnosti, ale Angličané měli vítr, který se obrátil na jejich stranu, a Nizozemci utíkali z boje. Ukryly se do bezpečí v Texelu, ale Angličané je pronásledovali. Nizozemské lodě byly poničené a 50% jeho posádky byla zraněná nebo zabitá. Celý večer Angličané pronásledovali, zachycovali a potápěli nizozemské lodě. Bylo potopeno asi kolem dvaceti nizozemských lodí a jejich ztráty v celé bitvě se odhadovali až na 3000 a mezi nimi byli zranění, zabití a zajatci. Anglické ztráty byly menší, okolo 900 mužů, ale tento údaj nezahrnuje nemocné muže, kteří zemřeli během blokády nizozemských přístavů. Anglické loďstvo neutrpělo téměř žádné ztráty, ačkoliv přišli o několik důležitých lodí. Nizozemci mohli požadovat po Anglii ukončení blokády, protože museli ustoupit do Southwoldu, kvůli léčbě svých nemocných a uskutečnění oprav lodí. Potřebovali také doplnit své zásoby. Tato bitva byla známá jako bitva u Scheveningenu a skončila tedy zdrcujícím vítězstvím Angličanů. V této bitvě zemřel admirál Tromp po střele z lodi Williama Penna. Vedením nizozemského loďstva ho v dalších bitvách nahradil admirál Michiel de Ruyter.¹¹⁷

3. 3. Westminsterský mír

Westminsterský mír, byla mírová smlouva uzavřená v roce 1654 mezi Anglií a Nizozemskem a ukončovala první anglo-nizozemskou válku.¹¹⁸ První anglo-nizozemskou válku vyhráli Angličané, kterým se podařilo vyhnat Nizozemce z anglických vod a to znamená, že si udrželi své výhradní právo tzv. „suverenity moří“. Angličané tímto vítězstvím získali monopol na námořní a obchodní přepravu zboží, co se týče importu a exportu na Britské ostrovy, což museli Nizozemci akceptovat.¹¹⁹

V roce 1653 se stal Oliver Cromwell protektorem a nedíval se na válku s nadšením. Po vítězné bitvě u Scheweningenu věřil, že by se protestantské státy měly postavit na jejich stranu a spolupracovat, jak v politických, tak ve vojenských otázkách. A neměla by je válka rozdělit. Mnozí angličtí obchodníci požadovali mír, protože válka stejně nenaplnila jejich zájmy.¹²⁰ Nicméně, po této válce anglická

¹¹⁶ Hainswort, 85

¹¹⁷ Hainsworth, s. 86 – 87.

¹¹⁸ Levy, 178 – 179.

¹¹⁹ Hainsworth, 92 - 93

¹²⁰ Hainsworth, 90

vláda nařídila odvolat své námořnictvo ze Středozemního moře, čímž utrpěla především anglická Levantská společnost (*the Levant Company*), která byla založena, aby obchodovala s Blízkým východem a se zámořím. Pokud by byl vyjednáán opravdu dobrý mír, tak by mohl Angličanům poskytnout značné výhody na východě. Pro Nizozemské provincie byl tento mír velmi nevýhodný v mnoha ohledech.¹²¹

Mírové smlouvy s Nizozemci však mělo být dosaženo postupně. Docházelo k dlouhým jednáním mezi Cromwellem a de Wittem, a tato jednání byla často velmi napjatá, což zapříčinily obavy z blížících se změn, které chtěl Cromwell provést během své vlády. Domlouvali se mimo jiné o tom, že by mírová smlouva měla obsahovat doložku, která by jakékoliv vládě zakazovala podporovat domácí rebely proti ostatním, což bylo charakteristické především pro Anglii, v jejímž parlamentu se během počátků vlády Cromwella objevilo několik rebelů. Tato doložka by udržela anglického krále Karla II. v pozadí od jeho přátel v Oranžské dynastii, kteří ho chtěli dosadit na anglický trůn. Důležitým bodem jednání o míru byl požadavek Cromwella, aby mu bylo ze strany Nizozemců zajištěno větší bezpečí v případě hrozby od budoucího nizozemského krále Viléma III.¹²² Oranžského. Cromwell si byl totiž velmi dobře vědom toho, že takový závazek, který by mu Holandsko dalo, by mu mohlo poskytnout ochranu, kterou potřeboval, ale s tímto požadavkem nesouhlasili ostatní holandské provincie. Tento závazek bylo potřeba dohodnout nejprve s nizozemskými generálními stavy, které bylo v mnoha případech těžké přesvědčit. Tohoto úkolu se měl ujmout právě de Witt, který byl pověstný svými schopnostmi politické manipulace, čímž se mohl rovnat s moderními státníky víc, než kdokoliv jiný. Podařilo se mu poprvé uspět v získání dohody prostřednictvím generálních stavů. Také se mu podařilo přesvědčit další holandské státy akceptovat zákon o Vyloučení (*Act of Exclusion*), který měl zajistit, aby se Vilém III., ani jeho potomci, nikdy nestali místodržícími Holandska a nezískali by pozici kapitána a admirál-generála v námořnictvu, jako tomu bylo doposud. To dávalo Cromwellovi ochranu, kterou potřeboval, kvůli případné invazi Karla II. zpět do Anglie.¹²³ Tento

¹²¹ Hainsworth, 90

¹²² Hainsworth, 92

¹²³ Hainsworth, 92

zákon, který se měl stát součástí mírové smlouvy, hrál velmi významnou a důležitou roli v nizozemské politice.¹²⁴

Nizozemci smlouvou souhlasili, že budou zdravít a vzdávat hold anglické vlajce, ale oficiálně neuznali požadavek anglické „suverenity moří“ a Nizozemci dále odvolali spíše arogantní požadavek, že by měli Angličané zrušit zákon o plavbě z roku 1651. Aby byly vykompenzovány ztráty ve Východní Indii, měla být znovu obnovena nizozemská Východoindická společnost, které byly ze strany Angličanů předány ostrovy muškátového oříšku v Pulo Runu. Podle Cromwella, by měli Nizozemci také zaplatit vlastníkům lodí, jejichž lodě byly během války zachyceny na Baltu, odškodné. Došlo také k velkému rozhořčení v dalších nizozemských státech, když se dozvěděli, že Holanďané tajně souhlasily s vydáním zákona o vyloučení (*Act of Seclusion*). Následně de Witt, aby situaci zachránil, provedl prohlášení, ve kterém tvrdil, že by měl protektorát obnovit válku s Nizozemím v případě, že by byl tento zákon opravdu zrušen. Nizozemští velvyslanci byli 27. dubna pozváni do Westminsteru, na dvůr Olivera Cromwella, kde byli pohoštěni a následně byla podepsána mírová smlouva.¹²⁵

4. Druhá anglo-nizozemská válka 1664 – 1667

Mír z roku 1654 byl prolomen o deset let později.¹²⁶ Toto období se však neneslo ve znamení úpadku vojenské moci Anglie, ačkoliv roku 1658 zemřel Oliver Cromwell.¹²⁷ Po jeho smrti mělo dojít k restauraci Stuartovců, kdy měl být povolán z exilu anglický král Karel II. Stuart. Když v roce 1660 byla v Anglii opět obnovena monarchie, objevily se touhy po znovunastolení míru a stability v zemi a to měl přinést právě návrat krále Karla II. z exilu, ačkoliv jeho šance na to aby se stal králem, se zpočátku jevily jako malé.¹²⁸ V roce 1658, nahradil ve funkci Olivera Cromwella jeho bratr Richard. Ve funkci byl jen pár měsíců, protože byl postaven před nelehký úkol, kdy musel po svém bratrovi převzít organizaci armády a stát se jejím vrchním velitelem, ačkoliv neměl doposud žádné vojenské zkušenosti.

¹²⁴ Hainsworth, 92

¹²⁵ Hainsworth, 92

¹²⁶ Hainsworth, 97

¹²⁷ Hainsworth, 97

¹²⁸ Kovář, Z Anglických dějin 17. Století. Světla a stíny restaurace (1660 – 1680). Historický obzor, s. 151

Problémy představoval také velký státní dluh, se kterým nebyl Richard schopen si poradit. Musel svolat parlament, který měl situaci vyřešit, a armáda se obávala, že nebude chtít jejich situaci řešit. K tomu nakonec došlo, parlament se jejich situací opravdu nezabýval a armádní rada pak apelovala na Richarda, aby nechal parlament rozpustit. V květnu 1659 pak Richard Cromwell sám rezignoval na pozici Lorda Protektora.¹²⁹

V roce 1660 se tedy Karel II., stal znovu anglickým králem. V záležitosti restaurace, se velkým dílem angažoval bývalý generál moře George Monck, který strávil uplynulé roky tím, že vládl Skotsku pod protektorovým jménem.¹³⁰ Snažil se o reorganizaci Dlouhého parlamentu, ale to co restauraci skutečně umožnilo, byl také rozpad puritánského hnutí. Když se nový král, v dubnu roku 1660, vrátil do Anglie, byl přijat velmi vřele. Jedním z důvodů bylo, že se král rozhodl udělit milost všem důležitým aktérům občanské války a revoluce, ale rozhodně ne těm, kteří v parlamentu hlasovali pro smrt jeho otce v roce 1649. Karel II. od restaurace očekával, že proběhne v rámci absolutismu, jelikož chtěl vládnout spíše absolutisticky, ale zdálo se, že se celý proces restauraci obrací proti němu. K uklidnění procesů v zemi přispělo i to, že Konvenční parlament¹³¹, neumožnil králi zřídit stálou armádu, což znamená, že období, kdy hrála armáda v zemi klíčovou roli, již pominulo.¹³² Naopak mnohem větší moc v zemi si získával parlament a král se musel smířit s tím, že bude parlament čím dál častěji zasahovat do zahraniční politiky státu. Ovšem král byl na něm závislý především ve finančních záležitostech.¹³³ To se pak projevilo v některých válečných konfliktech, jak druhé anglo-nizozemské války, tak i v té třetí.¹³⁴ Když se Angličanům se podařilo po první anglo-nizozemské válce obhájit zákon o plavbě z roku 1651, v roce 1660 přišli s další verzí tohoto zákona, který ještě více poškozoval nizozemské obchodní zájmy, ačkoliv ne tolik, jako zákon z roku 1651. Tento zákon se týkal převážně obchodu z Baltu, kdy pouze určité zboží mohlo být převáženo na anglických lodích. Nizozemci pak žádali Angličany o volný obchod, ale ti jim nevyhověli, a Angličané pak na místo toho vydali další zákon o vyloučení nizozemského loďstva z anglických

¹²⁹ Kovář, Tumis, 77 – 78.

¹³⁰ Hainsworth, 97.

¹³¹ Jako Convention Parliament bývá označován parlament z let 1660 – 1661, svolaný bez souhlasu krále. (Kovář, Z Anglických dějin 17. Století. Světla a stíny restaurace (1660 – 1680). Historický obzor, s. 152)

¹³² Kovář, Z anglických dějin..., s. 152

¹³³ Kovář, Z anglických dějin..., s. 152

¹³⁴ Kovář, Tumis, s. 87.

přistavů, a který měl vyloučit nizozemské obchodníky a vlastníky lodí z anglického obchodního života.¹³⁵

Problém představovala také otázka nástupnictví na pozici nizozemského místodržitelství. Nizozemci chtěli, aby se syn Viléma II. oranžského a dcery Karla I., Henrietty Marie, malý princ Vilém, stal místodržitelem Spojených nizozemských provincií. Tím měl být tedy definitivně pohřben zákon o vyloučení. Toto řešení, mělo dát Nizozemcům alespoň nějakou politickou stabilitu, která ale byla prolomena smrtí sestry Karla II., Henrietty Marie, která ale určila svého bratra Karla ochráncem malého Viléma, ačkoliv tuto pozici měl původně zastávat de Witt, ale s tím nesouhlasili Oranžisté. Nicméně, tato pozice dávala Karlovi značnou výhodu, protože mohl mít velký vliv v zahraniční politice Spojených provincií v následujících letech. Tím se ale rapidně zhoršily vztahy mezi oběma zeměmi v rámci obchodního soupeření, týkajícího se především zámořského obchodu, západoafrického obchodu a koloniemi v Novém Nizozemí, kde si Angličané získali značnou převahu.¹³⁶ V roce 1664 pak vyvrcholila druhá anglo-nizozemská válka, která byla ukončena roku 1667, Bredským mírem.¹³⁷

4. 1. Bitva u Lowestoftu

Pozadí tohoto konfliktu tvořilo obchodní soupeření podél pobřeží Afriky a Východní Indie a tady byly vztahy mezi Anglií a Nizozemskem na bodu mrazu i v době míru. Nizozemci požadovali po Angličanech, aby jim navrátili ostrov muškátového oříšku v Pulo Runu, na Molukách. Atmosféra, která přispívala válce, vzrostla během prvních čtyř let vlády Karla II. Rozbuškou konfliktu se stala dominance nizozemské Východoindické společnosti nad anglickou. Angličané prováděli expedice na africké pobřeží.¹³⁸ Po vydání zákona o plavbě z roku 1660 mnozí nizozemští osadníci porušovali tento zákon. V Londýně zkoumány další důsledky obecného úpadku obchodu. Zdálo se, že válka je nevyhnutelná. Tato bitva měla narušit nizozemské výnosy. Nizozemský Velký penzionář Jan de Witt si byl jistý, že anglický parlament by v případě války neposkytl Karlovi dostatečné finance, ale to se mýlil.¹³⁹

¹³⁵ Hainsworth, 99 - 101.

¹³⁶ Hainsworth, 101.

¹³⁷ Konstam, s. 6 – 7.

¹³⁸ Hainsworth, 103

¹³⁹ Hainsworth, s. 108.

Nizozemci vyhlásili Anglii válku už 22. února a pak ještě krátce poté. Karel si dával velké naděje na úspěch, protože díky restauraci, ke které došlo roku 1660, zdědil mocné loďstvo.¹⁴⁰ Jedni z hlavních velitelů v této bitvě je generál Holmes a Sandwich, který ale nemá doposud zkušenosti s válčením. Organizace bitvy je stejná jako za Cromwella. V roce 1665 vydány další bojové instrukce (*Fighting Instruction*), které vydávají Sandwich a princ Jakub, vévoda z Yorku. V dubnu se anglické loďstvo plavilo pryč z Gunfleetu a zakotvilo u nizozemského pobřeží. Počasí bylo klidné. 20. dubna, je svolána válečná rada, ve které se měli radit o strategii v následující bitvě.¹⁴¹ Nizozemci sestavili své skvadry z lodí z Texelu, Maasu a Zeelandu. Angličané měli 109 plavidel a jejich nadvláda v počtu lodí oproti 103 nizozemských, vyvážili Nizozemci svoji těžší výzbrojí, přičemž měli těžší děla. Oproti Angličanům si Nizozemci neosvojili taktiku bitevní linie.¹⁴² Cílem Nizozemců bylo, aby co nejvíce útočili na lodě protivníka a zničili jejich vybavení. De Witt rozdělil svoji flotilu do sedmi menších skvader, což poukazovalo důraz jejich boje ve skupinách. Do Texelu přijel de Witt už před válkou, aby dohlížel na přípravu svého loďstva. Dva nizozemští generálové Tromp a Obdam neshledávali s přílišným nadšením tuto de Wittovu angažovanost. Obdam alespoň sympatizoval s jeho republikánským režimem, ale Tromp byl oddaný Oranžské dynastii.¹⁴³

Bitva začala 3. června ráno. V této bitvě se proti sobě utkali dva velitelé, anglický vévoda z Yorku a nizozemský admirál Obdam. Vítr se otočil jihozápadním směrem a Obdam se snažil změnit kurz na západ, ve snaze získat výhodu. Tu nakonec promarnil. Angličané dokázali odhadnout počasí a podmínky svého nepřítel. Když se Nizozemci tlačili na anglické flotily, vznikl mezi nimi otvor, kterého později využil princ Rupert. Vévoda z Yorku se nacházel uprostřed této flotily a Sandwich vzadu. I když na sebe nepřátelské flotily neustále dorážely, byly od sebe tak daleko, že ještě nemohlo dojít ke srážce. Během prvního útoku od Nizozemců, se Anglie dostala do řady, která byla široká na 3 – 5 lodí, což bylo jejich výhodou, protože do té doby byly uspořádány ve frontě za sebou. Dokázali odolat nizozemskému náporu. Druhý útok pak vedl princ Rupert, který brzy ráno směřoval na jihovýchod, aby posílil nizozemské loďstvo a zkoušel tak znovu získat výhodu počasí. Vévoda z Yorku bojoval v centru a na jeho straně byl zkušený Penn.

¹⁴⁰ Hainsworth, 110

¹⁴¹ Hainsworth, 113

¹⁴² Hainsworth, 116

¹⁴³ Hainsworth, 116 - 117

Následně Rupert signalizoval Sandwichovi, že jeho skvadra stojí za ním. Sandwich toto obklíčení zvládl a navzdory velkému počtu nizozemských lodí, je dokázal uzavřít do kolize, ale tím se dostal Tromp a Evertsen mezi Sandwiche a jeho dvě fregaty, přičemž vystřelili na Sandwiche z muškety a zranili ho.¹⁴⁴

Nizozemci nemohli v závětrří použít svoji taktiku, kdy chtěli využít větru, aby porazili anglickou vlajkovou loď. Vévoda z Yorku najednou viděl, jak se Lawson dostal mírně dopředu, přičemž nejprve směřoval k Nizozemcům, ale pak se otočil po větru a snažil se ho získat na svoji stranu, ale Lawson byl zraněn a jeho kapitán zabit.¹⁴⁵ Odpoledne se středem pozornosti stal Sandwich. Ten musel čelit Obdamovo obrovské lodi. Vévoda z Yorku, společně se Sandwiche, chtěli zasadit Nizozemcům tvrdou ránu pěstí, prostřednictvím mezery, která se v jejich linii otevřela. Ve zmatku 4 nebo 5 lodí, pak Nizozemci čelili ostřelování do boku jejich lodí od Angličanů. Vévoda z Yorku pak rozpoutal palbu, aby je totálně zničil. Jedna loď, která byla chycena do pastí, explodovala takovou silou, že její výbuch zabil 4000 členů posádky a Obdama samotného. Po jeho smrti se nizozemská flotila ve zmatku rozpadá a Nizozemci ustupují.¹⁴⁶ Tromp ustupuje do Texelu. Angličané přestávají střílet. Drtivá porážka Nizozemců.¹⁴⁷ Angličané v této bitvě ztratili 800 mužů. Nizozemské ztráty jsou vyšší a čítají kolem 2000 mužů.¹⁴⁸

4. 2. Čtyř denní bitva

Bitva měla být pomstou Nizozemců za předchozí porážku. Začala 1. června 1666 a trvala čtyři dny. V této bitvě se proti sobě postavili anglický generál Monck a nizozemský generál de Ruyter. Bitva se znovu týkala přerušení nizozemského obchodního monopolu ve Východní Indii. Když se tedy vracelo nizozemské východoindické loďstvo naložené kořením domů, muselo se uchýlit k dánskému pobřeží, kde potřebovalo přečkat bouři. Angličané potřebovali zničit jejich obchodní zájem, protože jejich obchod stále více upadal. Bitva se ukázala jako řešení.

Generál Monck spatřil 1. června na obzoru kousek od Swin plavící se nizozemské loďstvo a de Ruyter následně vypálil tři výstražné střely z děla, aby na sebe upozornil. Se svými 3 skvadrami hledal svoji válečnou kořist. Kvůli silnému

¹⁴⁴ Hainsworth, 120

¹⁴⁵ Hainsworth, 121

¹⁴⁶ Hainsworth, 124

¹⁴⁷ Hainsworth, 124

¹⁴⁸ Hainsworth, 125

větru musel de Ruyter zakotvit kousek od North Foreland, kde musel přečkat noc.¹⁴⁹ Nizozemci měli této bitvě jasnou převahu lodí, měli 85 válečných lodí proti 44 anglickým.¹⁵⁰ Monck měl strach se proti takové převaze vydat do boje, ale musel bojovat, aby se nemohli Nizozemci spojit s Francií, protože to by pak byly následky pro něj mnohem horší. Hlavní anglický velitel Sandwich bojovat nechtěl, chtěl být opatrný a tušil, že následky této bitvy by mohly být pro Angličany tragické. Ale Monck, který byl zkušený v boji na moři, přičemž se všechno naučil od Blakea, se rozhodl bojovat za každou cenu. Monck tedy zaútočil na Nizozemce, když kotvili v přístavu. Nizozemci se vydali vstříc anglické flotile plující z jihozápadu. De Ruyter měl zpočátku problémy v těžkých mořích, kvůli větru, který byl teď na straně Angličanů. Obě flotily pak na jihozápadě pocítily dopad první srážky. Tím, že je Nizozemci dohonili, získali výhodu větru oni, přičemž se nalepili na zadní část anglické skvadry. Flotily se přiblížily k sobě a Nizozemci je zahrnuly nepřetržitou palbou. Útočili hlavně na vybavení jejich lodí. Následně se Monck dostal na chvíli před Nizozemce, čímž získal trochu času, aby se pokusil napravit škody na jeho flotile. Ale Angličané byli poraženi. V této bitvě zemřel také jeden z významných nizozemských generálů Evertsen.¹⁵¹

Boje se obnovily následujícího dne. Tromp prolomil řady ve flotile anglických lodí a provedl přímý útok. Tím, že Tromp opustil flotilu, se dostal do úzkých, protože byl Angličany obklíčen, ale de Ruyter ho osvobodil. Mezitím dal de Ruyter znamení své flotile, aby zaútočila. Monck se se svými 34 loděmi rozhodl stáhnout, vracel se domů a Nizozemci ho pronásledovali. Nebyly ho však schopni sevřít, kvůli příliš slabému větru. Náhle spatřil generál Tromp na východě prince Ruperta se svou flotilou, který mu přijel na pomoc.¹⁵² Monck ho začal ostřelovat a snažil se ho sevřít. To se mu nepodařilo, protože jeho kormidelníci byli zmatení neustálou změnou kurzu a zaváhali. Tromp okamžitě využil situace a začal Moncka ostřelovat. Nizozemci se posunuli více k mělčině, aby nevznikl Angličanům prostor k útěku. Ale Nizozemci byli překvapivě zlomeni a museli se plavit podél vlastního pobřeží. Angličané se stáhli a rozhodli se, že znovu zaútočí následujícího dne. Bitva byla znovu obnovena brzy ráno následujícího dne. Angličané byli čím dál více frustrováni obrovským nizozemským loďstvem. Princ Rupert už se se svými loděmi připojil

¹⁴⁹ Hainsworth, 139

¹⁵⁰ Hainsworth, 144

¹⁵¹ Hainsworth, 144 - 147

¹⁵² Hainsworth, 144

k nizozemskému loďstvu. Začalo další ostřelování na obou stranách a Nizozemci se snažili mířit spíše na vybavení lodi, než na trup. Angličanům se podařilo nizozemskou flotilu rozdělit na několik částí, ale ti je následně dohonili a vrhli se na ně s mnohem větší vervou, aby jim zasadili konečnou zdrcující porážku. Angličané v této bitvě ztratili několik lodí, přičemž některé z nich byly Nizozemci zabaveny, některé potopeny a některé vyhozeny do povětří. Opravy poničeného loďstva byli obrovskou zátěží pro anglickou státní pokladnu.¹⁵³

4. 3. Bredský mír

Jedná se o mírovou smlouvu, která byla uzavřena 31. července roku 1667 v nizozemském městě Breda. Jedná se o kompromisní mír mezi Anglií a Nizozemskem, který ukončoval druhou anglo-nizozemskou válku. Tato válka byla značně nepopulární, jak mezi obchodníky, tak mezi obyčejnými měšťany.¹⁵⁴ Touto smlouvou získala Anglie nizozemskou severoamerickou državu Nové Nizozemí, včetně nového Amsterdamu.¹⁵⁵

Důležitý mezník v dějinách ostrovního státu tedy představuje právě rok 1667.¹⁵⁶ Král Karel II. a parlament si nicméně stále udrželi rozhodující vliv na politické dění. Panovník si stanovil vládu podle svých vlastních představ. Obklopil se svými oblíbenci. V tomto roce vzniká tzv. Kabala, ta představovala pět mužů, kteří významným způsobem ovlivňovali chod země. Důležitou událostí, co se týče vnitropolitických záležitostí tohoto roku, je také vznik první organizované opozice, přičemž právě opoziční poslanci se tvářili poněkud odměřeně ve finančních záležitostech, a to i v případech, kdy panovník žádal o finance na válku. Ne vždy mu bylo vyhověno.¹⁵⁷ Situaci nepomohly ani katastrofy, které Anglii zasáhly v letech 1665-1666. Velký londýnský mor zahubil přibližně jednu čtvrtinu obyvatelstva a kromě toho zpustošil velký požár, který propukl roku 1665, téměř dvě třetiny City.¹⁵⁸

¹⁵³ Hainsworth, 144 - 147

¹⁵⁴ Kovář, Z anglických dějin, s.152

¹⁵⁵ Kovář, Z anglických dějin, s.153

¹⁵⁶ Kovář, Tumis, 89

¹⁵⁷ Kovář, Tumis, 89

¹⁵⁸ Kovář, Z anglických dějin., s.153

5. Třetí Anglo-nizozemská válka 1672 – 1674

Když v roce 1667 vypukla devoluční válka, Karel II. byl značně znepokojen ambiciózními záměry Ludvíka XIV., ačkoliv ho jako člověka velmi obdivoval. Tato situace vedla k tomu, že byl donucen roku 1668 vytvořit tzv. Alianci Tří (*Tripplé Alliance*) s Nizozemím a Švédskem proti Francii. Karel chtěl zároveň uzavřít spojení s Francií proti Nizozemí, což svědčí o jeho rozporuplných zájmech týkající se zahraniční politiky Anglie.¹⁵⁹ V 70. letech bylo hlavním cílem anglického krále Karla, získat francouzské spojení, a především si ho udržet. Vytvoření Aliance se však mělo stát pouze taktickým manévrem samotného anglického krále, který chtěl získat finanční prostředky od parlamentu, aby se pak svou silou mohl vyrovnat francouzskému králi, Ludvíkovi.¹⁶⁰

V roce 1670 pak byla uzavřena tajná tzv. Doverská smlouva mezi Francií a Anglií, ve které se měl anglický král zavázat, že pomůže při plánovaném útoku Francie na Nizozemí. Ovšem Ludvík si kladl zásadní podmínku, že Karel musí přestoupit ke katolicismu, na což byl Karel ochoten přistoupit. Karla k uzavření této smlouvy vedla pokračující rivalita s Nizozemím. Ludvík mu na oplátku slíbil velkou finanční podporu, územní zisky na západě Francie, a pokud by se Anglie ocitla ve vnitropolitických potížích, jako tomu bylo například v období občanské války, tak by Anglii poskytl další finanční prostředky a vojsko.¹⁶¹

Následující 70. léta se nesla ve znamení neustálých sporů mezi králem a parlamentem. Karel chtěl vládnout, více absolutisticky, a byl přesvědčený, že skutečná restaurace nebyla provedena, v rámci absolutismu, jak si on přál, ale byla mířena proti němu.¹⁶² Na popud parlamentu, vydal Karel II. v roce 1672 tzv. Prohlášení o shovívavosti (*Declaration of Indulgence*) jehož cílem bylo zrovnoprávnění katolíků a protestantů, podobně jako to stanovovala Bredská deklarace z roku 1660, a parlament odmítl toto prohlášení schválit v přesvědčení, že Karel se snaží posílit své postavení na mezinárodní scéně, právě na úkor parlamentu. Vydání prohlášení o shovívavosti mnozí poslanci považovali jako jednu z příčin vypuknutí třetí anglo-nizozemské války.¹⁶³

¹⁵⁹ Kovář, Tumis, s. 90.

¹⁶⁰ Kovář, Z anglických dějin..., s.154

¹⁶¹ Kovář, Z anglických dějin..., s.153

¹⁶² Kovář, Z anglických dějin..., s.151

¹⁶³ Kovář, Z anglických dějin..., s. 154

Třetí anglo-nizozemská válka vypukla v rámci konfliktu Francouzsko-nizozemských válek, probíhající v letech 1672 – 1678. Válka vypukla v červnu roku 1672 bitvou u Solebay.¹⁶⁴ Zpočátku měla anglo-francouzská koalice jasnou převahu, ale několik významných velkých bitev této války po jejím boku prohrála.¹⁶⁵ Velký podíl na tom měla také změna vnitropolitické situace v Nizozemí, kde se v roce 1672 stal Vilém III. Oranžský nizozemským místodržícím, což znamenalo, že díky svým rodinným vazbám se Stuartovskou dynastií, mohl zasahovat, jak do vnitropolitických, tak do zahraničních záležitostí Anglie.¹⁶⁶ A Vilém byl obrovským odpůrcem velmocenské politiky Ludvíka XIV. Protestantský parlament byl proti válce s Nizozemím a žádal po Karlovi, aby válku ukončil a uzavřel s Nizozemci mír. Ten odmítl a parlament se rozhodl, že už mu další finance na podporu války neuvolní a tak byl Karel nucen válku ukončit.¹⁶⁷ Třetí anglo-nizozemská válka byla ukončena Westminsterským mírem roku 1674, po kterém se Anglie přidala na stranu Nizozemí, aby odvrátila jeho úplné zničení Francií a následně probíhali boje, které byly ukončeny roku 1678, mírem z Nyjmegen.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Konstam, s. 7.

¹⁶⁵ Konstam, s. 7

¹⁶⁶ Kovář, Tumis, 95

¹⁶⁷ Kovář, Tumis, 92

¹⁶⁸ Kovář, Tumis, s. 95

6. Závěr

Z práce je patrné, že anglo-nizozemská obchodní rivalita, především ve Východní Indii a na africkém kontinentě představovala určitý bod zvratu, který vedl k první anglo-nizozemské válce, ale nejen to, důležitou složkou hlavních příčin anglo-nizozemské války byl také zákon o plavbě z roku 1651, který ve značné míře poškozoval nizozemské obchodní zájmy a následně další dodatek k tomuto zákonu vydaný o devět let déle, který tyto zájmy poškozoval ještě víc. Zákon o plavbě, který stanovil, obchodovat s anglickými koloniemi mohou pouze lodě, plující pod anglickou vlajkou, a s posádkou, která bude tvořena Angličany. Ale Nizozemci se takovým opatřením nenechali vyvést z míry a zákon se jim podařilo několikrát porušovat, což vedlo k tomu, že Anglie vystupňovala svoji agresivní politiku vůči Nizozemí vydáním dodatku k zákonu o plavbě, který však rivalitu ještě zhoršil a situace vedla k druhé Anglo-nizozemské válce.

Při srovnání anglo-nizozemského loďstva v rámci rivality, jsem došla k závěru, že není důležité kolik máte lodí, ale jakým způsobem a z jakého materiálu jsou vyrobeny. Angličané například preferovali lodě kvalitnější a z dražších materiálů, a oproti tomu Nizozemci pak favorizovali lodě, které by byly rychlejší a daly se lépe využít třeba i v těžkých vodách. Nizozemci sledovali tuto záležitost z ekonomického hlediska. Nechali své loďaře vyučit v nejlepších loděnicích světa a mohli si pak dovolit vyrábět své lodě i z levnějších materiálů. Ačkoliv byli oproti Angličanům značně zručnější, jejich lodě si oblíbily mnohé evropské země, a staly se tak vyhledávanou komoditou, což vedlo k rivalitě a následně válce mezi oběma státy.

V práci bylo prokázáno, že ve 40. a 50. letech, kdy probíhala anglická občanská válka se vztahy mezi panovníkem, který chtěl vládnout absolutisticky zhoršily do takové míry, že již nebylo možné v konsensu parlamentní monarchie dále přetrvávat a muselo tedy dojít k restauraci Stuartovců, která se pak promítla v mezinárodních vztazích. Práce poukázala na další aspekty tohoto vývoje, které hrály klíčovou úlohu před přeměnou monarchie v republiku a posléze v protektorát. Jednu z klíčových rolí v Anglii představovala armáda, na které byl parlament v době občanské války značně závislý. S armádou se ale parlament dostal několikrát do sporu, protože parlament vydával zákony, které její činnost značně omezovali z nedostatku financí, většina z nich se týkala také církevních záležitostí. Tuto situaci pak v 50 letech vyřešil Oliver Cromwell, který v roce 1653 parlament rozpustil a vyhlásil Protektorát.

V problému anglo-nizozemských válek je zřejmé, ve válkách, ve kterých šlo o námořní a ekonomickou převahu, a následně mír, který ji ukončoval, nevyřešil základní problémy, kvůli kterým válka vznikla. První válka znamenala, že Anglie získala výhradní monopol na import a export zboží na její území, ale selhala při vyřešení problému anglické suverenity moří. Druhá válka se týkala získání monopolu obchodních cest a významným obchodům v zámoří. Anglie, jako vítěz války, získala důležitou državu v Severní Americe, což znamenalo, což znamenalo posílení její pozice evropského hegemona ve sféře obchodu. Třetí válka je ukázkou toho, jak Anglii záleží na systému rovnováhy sil, protože ve snaze ji obnovit vstoupila do aliance se svým úhlavním nepřítelem.

7. Bibliografie

JONES J. R., *The Anglo-Dutch Wars of the Seventeenth Century*, London and New York 1996.

WILSON, Charles, *Profit and Power. A study of England and the Dutch wars*, The Hague, Boston, London 1978.

DAVIS, Ralph, *The Rise of the English Shipping Industry in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, London 1972.

HIRST, Derek, *England in conflict, 1603 – 1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999.

MUNCK, Thomas, *Evropa sedmnáctého století 1598 - 1700*, Praha 2002.

KOVÁŘ, M., TUMIS, S., *Zrození velmoci: Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603 – 1746)*, Praha, Kroměříž 2007.

DIXON, W. H., *Robert Blake, Admiral and General at Sea*, London 1852.

SMITH, D., LITTLE, P., *Parliaments and politics during Cromwellian Protectorate*, Cambridge 2007.

HAINSWORTH, R. D., CHURCHES, CH., *The Anglo-Dutch Naval Wars 1652 – 1674*, London 1998.

EDMUNDSON, George, *Anglo-Dutch Rivalry during the First Half of the Seventeenth Century*, Oxford 1911.

KONSTAM, Angus, *Warships of the Anglo-Dutch Wars 1652 – 74*, London 2011.

HART, Marjolein't, *The Dutch Wars of Independence: Warfare and Commerce in the Netherlands 1570 – 1680*, Oxford, New York 2014.

BENDER, J., DAVIES, J. D., *Dutch Warships in the Age of Sail 1600 – 1714: Design, Construction, Careers and Fates*, Yorkshire 2014.

PINCUS, Steven, *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy 1650 – 1658*, Cambridge 1996.

FARNELL, J. E. *The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community*. In: *The Economic History Review*, 16, 3, 1964, s. 439–454.

BARBOUR, Violet, *Dutch and English Merchant Shipping in the Seventeenth Century*. In: *The Economic History Review*, 2, 2, 1930, s. 261–290.

ROMMELSE, Gij, *The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations*. In: *The Economic History Review*, 63, 3, 2010, s. 591–609.

LEVY, J. S., *The Rise and Decline of the Anglo-Dutch Rivalry, 1609 – 1689*. In: THOMPSON, W. R. (ed.), *Great Powers Rivalries*, Columbia, University of South Carolina Press, 1999, s. 172–194.

GROENVELD, Simon, *The English Civil Wars As Cause of the First Anglo–Dutch War, 1640 – 1652*. In: *The Historical Journal*, 30, 3, 1987, s. 541–566.

KOVÁŘ, Martin, *Z Anglických dějin 17. století. Světla a stíny restaurace*. In: *Historický obzor*, 6-7, 1995, s. 151–158.

8. Summary

The Anglo-Dutch Wars were evolved from the rivalry among both states. This rivalry were affected by religious and internal problems in England and grew up from the beginning of the seventeenth century and lasted almost for the century. In the second half of the seventeenth century England became a supremacy power in commercial policy. In the 50's of the seventeenth century the Dutch had tried to break this English monopoly and done it. In 1651 the England had issued the Navigation Act, and injured the Dutch commercial interest. Situation led to war. The England had demanded exclusive of the sovereign of Seas. But the First Dutch War didn't solve this problems and there will be the next war a few years later. This war had mattered the East India and the West India commerce. The problem was the Baltic area, where England had a supremacy. In 1660 the England had issued next the Navigation Act, but the Dutch had tampered this Act. In 1664 were the Second Dutch War, which was terminated by the peace the Treaty of Westminster. The England had gained the important colony in overseas. The next years were marked the grow up the French power and in 70's the other powers joined with each other against France to stop became a supremacy power.